অধ্যায় ৭ ঃ গুণাভিৰাম বৰুৱা ঃ *ৰাম-নৱমী নাটক*

অধ্যায় গাঁথনি

৭.১ উদ্দেশ্য

৭.২ পৰিচয়

৭.৩ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জীৱন আৰু কৃতি

৭.৪ *ৰাম-নৱমী নাটক*

৭.৪.১ নাটকখনৰ সাধাৰণ আলোচনা

৭.৪.২ নাটকখনৰ কাহিনীভাগ

৭.৪.৩ নাটকখনৰ চৰিত্রসৃষ্টি

৭.৪.৪ নাটকখনৰ সংলাপ

৭.৪.৫ নাটকখনত সংস্কৃত আৰু অঙ্কীয়া নাটৰ প্রভাৱ

৭.৪.৬ নাটকখনৰ দোষ-ত্রুটি

৭.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৭.৬ অধিক জানিবলৈ

৭.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

৭.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

৭.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- নাট্যকাৰ হিচাপে গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ সৃষ্টি কর্মৰ লগত পৰিচিত হোৱাৰ লগতে তেওঁৰ জীৱন সম্পর্কে জ্ঞাত হ'ব
- প্রথম অসমীয়া আধুনিক নাটক *ৰাম-নৱমী নাটক* সম্পর্কে কিছু কথা জানিব পাৰিব
- গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ *ৰাম-নৱমী নাটকত* পৰা সংস্কৃত নাটকৰ প্রভাৱ তথা পাশ্চাত্য প্রভাৱ সম্পর্কে জানিব পাৰিব
- গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* নামকৰণ প্রসংগ সম্পর্কে জানিব পাৰিব
- গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ নাটকৰ কাহিনী, চৰিত্র, সংলাপ, নাট্যসংঘাত, বিস্ময় আদি বিভিন্ন দিশ সম্পর্কে অৱগত হ'ব
- গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ উদাৰ মানৱতাবাদী আৰু সংস্কাৰকামী মনোভাৱৰ পৰিচয় পাব।

৭.২ পৰিচয়

ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়টিত আপুনি 'আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ চমু ইতিহাস' সম্পর্কে অধ্যয়ন কৰিলে। সেই অধ্যায়টিতে আপুনি জ্ঞাত হ'ল যে প্রথম আধুনিক অসমীয়া নাটক হ'ল

ৰাম-নৱমী নাটক। এইখন এখন গহীন সামাজিক নাটক। এই অধ্যায়টিত আপুনি এই নাটকখনৰ বিষয়ে বিশদভাৱে অধ্যয়ন কৰিব। মন কৰিব যে নাটকাৰেই নাটকখনৰ নামকৰণত 'ৰাম-নৱমী' শব্দটোৰ লগত 'নাটক' শব্দটো একেলগ কৰি দিছিল। সেইবাবেই আমি আমাৰ আলোচনাতো নাটকখনৰ নাম *ৰাম-নৱমী নাটক* হিচাপেই আলোচনা কৰিম।

৭.৩ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জীৱন আৰু কৃতি

গুৱাহাটীৰ ৰণৰাম বৰুৱাৰ পুত্ৰ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জন্ম ১৮৩৭ চনত যোৰহাটত। লক্ষ্মী নাৰায়ণ ব্ৰহ্মচাৰী স্থাপিত এটা সম্ভ্ৰান্ত আৰু প্ৰতিপত্তিশীল বংশত গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জন্ম। গুণাভিৰাম বৰুৱা জাতীয় জীৱনৰ সন্ধিক্ষণৰ সময়ত জন্ম লাভ কৰিছিল। সৰুতে পিতৃ বিয়োগ হোৱাত তেওঁ আনন্দৰাম ঢেকীয়াল ফুকনৰ তত্ত্বাৱধানত ডাঙৰ হয়, কাৰণ বংশৰ ফালৰ পৰা আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ লগত তেওঁৰ পৰিয়ালটিৰ সম্পৰ্ক আছিল। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ তত্ত্বাৱধানতেই তেওঁ কলকাতাৰ প্ৰেচিডেন্সী কলেজলৈ পঢ়িবলৈ যায়। তেওঁ কলকাতাৰ কলেজত দ্বিতীয় বাৰ্ষিকলৈ পঢ়ি আইনৰ শিক্ষা গ্ৰহণ কৰে। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ পৰা তেওঁ অসমৰ ইতিহাস বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে অধ্যয়ন কৰাৰ অনুপ্ৰেৰণা লাভ কৰিছিল। ১৮৫৯ চনত তেওঁ চৰকাৰী চাকৰিত সোমাই অতিৰিক্ত সহায়ক E.A.C. পদলৈ উন্নীত হয় আৰু প্ৰায় ৩১ বছৰ চৰকাৰী চাকৰি কৰি ১৮৯০ চনত তেওঁ চাকৰিৰ পৰা অৱসৰ গ্ৰহণ কৰে। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ নিৰ্দেশ ক্ৰমেই তেওঁ ব্ৰজসুন্দৰী নামৰ এগৰাকী কন্যাৰ পাণিগ্ৰহণ কৰিছিল। প্ৰথমা পত্নী ব্ৰজসুন্দৰীৰ মৃত্যু হোৱাত ১৮৭০ চনত পৰশুৰাম বৰুৱাৰ বিধৱা পত্নী বিষ্ণুপ্ৰিয়াক বিয়া কৰায়। ১৮৭২ চনত এই বিবাহ পঞ্জীয়ন কৰা হয়। খুব সম্ভৱ অসমত এইখনেই প্ৰথম পঞ্জীয়নভুক্ত বিবাহ। অৱশ্যে বিষ্ণুপ্ৰিয়াক বিয়া কৰোৱাৰ আগেয়ে তেওঁ হিন্দু ধৰ্মৰ গোড়ামি দেখি ৰাজা ৰামমোহন ৰায়ৰ আদৰ্শৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈ ব্ৰহ্ম ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। ব্ৰহ্ম ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰাৰ পাছত তেওঁৰ অন্তৰৰ মণিকূটত শুই থকা সমাজ-সংস্কাৰৰ ভাব জাগ্ৰত হৈ উঠে। ছাত্ৰ অৱস্থাৰে পৰাই গুণাভিৰাম বৰুৱা ব্ৰহ্মধৰ্মৰ প্ৰতি যথেষ্ট আকৃষ্ট হৈছিল বুলি তেওঁৰ লেখনীসমূহৰ পৰা জানিব পৰা যায়। জীৱনৰ শেষ কালছোৱা গুণাভিৰাম বৰুৱাই কলকাতাতে কটাইছিল।

জানি থোৱা ভাল

আজিৰ পৰা কেইবছৰমান আগলৈকে কলকাতা (Kolkata) কলিকতা (Calcutta) নামেৰে জনাজাত আছিল। ২০০১ চনৰ পৰা এই মহানগৰখন কলকাতা নামেৰে জনাজাত হ'বলৈ আৰম্ভ হয়। অৱশ্যে মূলতে বৃটিছৰ আগমনৰ আগলৈকে এতিয়াৰ নগৰখন 'কলকাতা' নামেৰে জনাজাত আছিল। বৃটিছসকলে ইয়াক কলিকতা (Calcutta) নাম দিয়ে। সেই ফালৰ পৰা চাবলৈ গ'লে এতিয়াহে প্ৰকৃত উচ্চাৰণ মতে উচ্চাৰিত হ'ব ধৰিছে।

গুণাভিৰাম বৰুৱা আছিল আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ পথ প্ৰদৰ্শক। অসমীয়া নাট্য সাহিত্যলৈ পশ্চিমীয়া ভাবধাৰা বোৱাই অনা প্ৰথমগৰাকী নাট্যকাৰ। ঊনবিংশ শতিকাত অঙ্গদেশত উদ্ভৱ হোৱা সংস্কাৰ আন্দোলনৰ দ্বাৰা তেওঁ প্ৰভাৱিত হৈছিল।

জানি থোৱা ভাল

গুণাভিৰাম বৰুৱা প্ৰথমতে গুণাভিৰাম শৰ্মা বুলিহে জনাজাত আছিল। তেওঁৰ চৰকাৰী নথি-পত্ৰত Gunabhiram Sarmah বুলিহে উল্লেখ আছে। দুই-এঠাইত 'বৰুৱা' আৰু 'শৰ্মা বৰুৱা' বুলি উল্লেখ আছে। আনহাতে আন এগৰাকী সুযোগ্য অসম সন্তান জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা আছিল গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ পুত্ৰ। জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা জে. বৰুৱা নামেৰে অধিক জনপ্ৰিয়। তেওঁ এগৰাকী প্ৰতিভাশালী অভিনেতাও আছিল। জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ *ইন্দ্ৰমালতী* কথাছবিত তেওঁ অভিনয় কৰিছিল। তেওঁ আছিল গুৱাহাটীৰ আৰ্ল ল কলেজৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ। তদুপৰি কলকাতাৰ জোৰাসাকোঁৰ ঠাকুৰ পৰিয়লৰ সৈতে এওঁৰ বৈবাহিক সম্পৰ্ক স্থাপন হৈছিল।

গুণাভিৰাম বৰুৱা এজন আগশাৰীৰ সাহিত্যিক আৰু সমাজ সংস্কাৰকো আছিল। তেওঁৰ আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ আন্ধাৰ বাটত অনুপ্ৰেৰণাৰ অক্ষয় বন্তি জ্বলাই তুলিছিল আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে স্বদেশৰ হিত সাধনৰ বাবে গুণাভিৰাম বৰুৱাক দীক্ষিত কৰিছিল। গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ অন্তৰত আছিল নিজৰ দেশৰ প্ৰতি অসীম শ্ৰদ্ধা। পুৰাতাত্ত্বিক অনুসন্ধান আৰু ঐতিহাসিক গৱেষণাৰ মাজেৰে নিজ দেশৰ গৌৰৱময় ইতিহাস তেওঁৰ প্ৰাণত জাগ্ৰত হৈছিল। সেইবাবে সাহিত্য কৰ্মৰ লগতে তেওঁ অনেক সামাজিক কামতো জড়িত হৈ পৰিছিল। তেওঁ নগাঁৱত ই.এ.চি হৈ থকা কালত নগাঁও চহৰ সাহিত্য চৰ্চ্চাৰ কেন্দ্ৰস্থল হৈ পৰাৰ লগতে উন্নয়নমূলক কাম কাজৰো সাক্ষী হৈ পৰিছিল। নগাঁও চহৰৰ ৰাজপথৰ কাষত খোৱাপানীৰ কোনো ব্যৱস্থা নথকাত পথযাত্ৰীৰ প্ৰয়োজনত তেওঁ তেওঁৰ দ্বিতীয়া পত্নী বিষ্ণুপ্ৰিয়াৰ স্মৃতিত আলিৰ কাষত এটি কুঁৱা খন্দাই দি যাত্ৰীসকলক সকাহ দিছিল। ইয়াৰ উপৰি তেওঁ অন্যান্য কিছু জনহিতকৰ কামো কৰিছিল। সেই সময়ছোৱাত কলকাতা বিশ্ববিদ্যালয়ত অনুষ্ঠিত অসমীয়া বিষয়ৰ পৰীক্ষাত সৰ্বোচ্চ স্থান লাভ কৰা পৰীক্ষাৰ্থীলৈ তেওঁ বিষ্ণুপ্ৰিয়া পুৰস্কাৰৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছিল। ঐতিহাসিক গৱেষণা, জীৱনী ৰচনা, কাকত সম্পাদনা আৰু নাটক ৰচনাৰে গুণাভিৰাম বৰুৱাই অসমীয়া সাহিত্যলৈ আধুনিকতাৰ বাৰ্তা কঢ়িয়াই ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সাহিত্য উজলাই তুলিছিল। প্ৰকৃত অৰ্থত গুণাভিৰাম বৰুৱা আছিল এজন সফল ব্যক্তি আৰু তেওঁক এই সফলতাৰ গুৰিতে তিনিটা প্ৰধান কাৰণ আছিল। শাসক হিচাপে তেওঁৰ পটুতা, সমাজ-সংস্কাৰৰ মনোভাৱ আৰু সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ গভীৰ আস্থা। তেওঁৰ এই সফলতাৰ আঁৰৰ ব্যক্তি আছিল আনন্দৰাম

ঢেকিয়াল ফুকন। গুণাভিৰাম বৰুৱাই পৰৱর্তী কালত তেওঁৰ প্রতি যথেষ্ট কৃতজ্ঞতা প্রকাশ কৰিছিল। ১৮৫৯ চনত ঢেকিয়াল ফুকনৰ মৃত্যু হোৱাত তেওঁৰ পৰিয়ালৰ সকলো দায়িত্ব গুণাভিৰাম বৰুৱাই মূৰ পাতি লৈছিল। সেইটো কাৰণতে তেওঁ আইনৰ ডিগ্রীও আধাতে সামৰিবলগীয়া হৈছিল। কিন্তু কর্তব্যনিষ্ঠা আৰু দক্ষতাৰ বলত তেওঁ চাকৰি জীৱনত দোপত-দোপে উন্নতি কৰি মহকুমাধিপতিৰ পদ লাভ কৰিছিল।

কলকাতাত থকা প্রবাসৰ কালছোৱাত গুণাভিৰাম বৰুৱা ঈশ্বৰচন্দ্র বিদ্যাসাগৰৰ বাল্য বিবাহ নিষিদ্ধ আৰু বিধৱা বিবাহ প্রচলনৰ দৰে সংস্কাৰমুখী আন্দোলনৰ দ্বাৰা বাৰুকৈ প্রভাৱান্বিত হৈছিল। ঈশ্বৰচন্দ্র বিদ্যাসাগৰৰ পদাঙ্ক অনুসৰণ কৰি গুণাভিৰাম বৰুৱাই হিন্দু ধর্মৰ কঠোৰ নীতি নিয়মৰ বিৰুদ্ধে প্রকাশ্যে বিদ্রোহ ঘোষণা কৰিছিল। যুগ যুগ ধৰি বিধৱা নাৰীয়ে সমাজৰ যি কঠোৰ নীতি নিয়ম মানি আহিব লগাত পৰিছিল সেই কঠোৰ নীতি নিয়মৰ প্রতিবাদকল্পে তেওঁ হাতত কলম তুলি লৈছিল। ব্যক্তিগত কাম আৰু সাহিত্যৰ মাজেৰে তেওঁ সমাজ সংস্কাৰকৰ ভূমিকাত অৱতীর্ণ হৈছিল।

আমেৰিকাৰ বেপটিষ্ট মিছনেৰীসকলে প্রকাশ কৰা *অৰুণোদয়* কাকতৰ যোগেদি সাহিত্য-চর্চাৰ পাতনি মেলা গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ প্রথম সাহিত্যকর্ম আছিল *ৰাম-নৱমী নাটক*। ঊনবিংশ শতিকাৰ বঙ্গৰ নৱজাগৰণ আন্দোলনৰ দ্বাৰা গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ চিন্তা আৰু চেতনা প্রভাৱিত হৈছিল। হিন্দু ধর্মৰ কঠোৰ বিধি-নিষেধবোৰৰ বিৰুদ্ধে প্রকাশ্যে বিদ্রোহ ঘোষণা কৰি তাৰ ফলশ্রুতিত তেওঁৰ কাপৰ পৰা সৃষ্টি হৈছিল *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* দৰে ট্রেজিক নাটকৰ। তেওঁৰ অন্যান্য সাহিত্য কর্মসমূহ হ'ল আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ *জীৱন চৰিত* (১৮৮০) আৰু *আসাম বুৰঞ্জী* (১৮৮৪)। জোনাকী কাকতত তেওঁৰ *সৌমাৰ ভ্রমণ* শীর্ষক এটি ভ্রমণ বৃত্তান্ত আৰু কেবাটাও প্রবন্ধ ৰচনা প্রকাশ পাইছিল। *বিবাহ ৰহস্য* নামৰ তেওঁৰ আন এখন অসম্পূর্ণ নাটক *আসাম বন্ধুত* প্রকাশ হৈছিল। ইয়াৰ উপৰি ১৮৮৪ চনত *কাব্যকুজন* নামৰ গ্রন্থ এখন আৰু তাৰ পাছত তেওঁৰ *পদার্থবিদ্যা* নামৰ পুথিখন প্রকাশ পায়। ইয়াৰ পাছত *কঠিন শব্দৰ ৰহস্য ব্যাখ্যা* নামৰ তেওঁৰ সামাজিক ব্যঙ্গ চিত্র সম্বলিত পুথি এখন প্রকাশ পায় ১৯১১ চনত। অৱশ্যে পুথিখনে কাৰো মনত তেনেকৈ একো আঘাত সনা নাই। তেওঁ বিনয়ীভাৱে সমাজৰ ত্রুটি-বিচ্যুতিসমূহ এই পুথিখনৰ মাজেৰে দেখু�ৱাই দিবলৈ যত্ন কৰা দেখা গৈছে।

১৮৯০ চনত চৰকাৰী চাকৰিৰ পৰা অৱসৰ গ্রহণ কৰি কলকাতাত থাকিবলৈ লোৱা গুণাভিৰাম বৰুৱাই ১৮৯৪ চনৰ ২৫ মার্চ তাৰিখ দেওবাৰে কলকাতাতে মৃত্যু বৰণ কৰে। তেওঁৰ মৃত্যুত দেশৰ প্রগতিশীল মহলে হেৰুৱালে এজন উপদেষ্টা আৰু সমাজ সংস্কাৰক। সাহিত্যিক-সকলে হেৰুৱালে এজন একনিষ্ঠ সাহিত্যিকক আৰু তেওঁক আগুৰি থকা বন্ধুমহলে হেৰুৱালে এজন নির্ভৰযোগ্য ব্যক্তিক। তেওঁৰ কর্মৰাজিয়ে অসমবাসীক আজিও অনুপ্রেৰণা যোগাই আহিছে। তেওঁৰ বলিষ্ঠ মন, গভীৰ স্বদেশানুৰাগ আৰু বিনম্রতা দেশবাসীৰ বাবে অমূল্য সম্পদ।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ মনত সমাজ সংস্কাৰৰ বীজ কি দৰে ৰোপিত হৈছিল? (৭৫টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

৭.৪ *ৰাম-নৱমী নাটক*

ৰাম-নৱমী নাটক অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যৰ ইতিহাসত প্রথম গহীন সামাজিক নাটক। নাটকখনৰ পটভূমি হ'ল সমসাময়িক কালৰ সর্বভাৰতীয় নৱজাগৰণৰ লগত জড়িত মানৱতাবাদী আৰু সংস্কাৰমুখী আন্দোলন। নাটকখন পাশ্চাত্য ভাব-আদর্শ বহন কৰা প্রথম অসমীয়া নাটক। নাটকখনৰ পাতনিত নাট্যকাৰে উল্লেখ কৰিছে — "ইংৰাজী ১৮৫৭ সনত ময় যেতিয়া কলিকতাৰ পৰা আপোন মাতৃভূমিলৈ আহোঁ বাটত এই *ৰাম-নৱমী নাটক* খনি ৰচনা কৰিলোঁ।" তেওঁৰ প্রথমা পত্নী ব্রজসুন্দৰীৰ একান্ত আগ্রহ আছিল যে নাটকখন কিতাপৰ আকাৰত প্রকাশ হৈ ওলাব লাগে। ১৮৬৭ চনত গুণাভিৰাম বৰুৱা চৰকাৰী দায়িত্বত নগাঁৱৰ পৰা ধুবুৰিলৈ অহাৰ সময়ত নাটকখন ছপাশাললৈ পঠোৱা হয়। কিন্তু ছপা হৈ ওলোৱাৰ আগতেই ব্রজসুন্দৰীৰ মৃত্যু হয়। প্রচাৰধর্মী নাটক হিচাপে এই নাটকখনে সমাজত বিধৱা বিবাহৰ প্রচলনৰ সপক্ষে সজোৰে প্রচাৰ চলাইছে। তলত নাটকখনৰ বিভিন্ন দিশ সম্পর্কে বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল।

৭.৪.১ নাটকখনৰ সাধাৰণ আলোচনা

অসমৰ শক্তিশালী লোকনাট্যৰ ভেটিত ভেজা দি আৰু আংশিকভাৱে সংস্কৃত নাটকৰ আর্হিত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে অঙ্কীয়া নাটৰ পাতনি মেলিছিল আৰু তেতিয়াৰ পৰাই অসমীয়া নাটকৰ শুভ আৰম্ভণি হ'ল। পৰৱর্তী সময়ছোৱাত আহোম ৰাজশক্তিৰ দুর্বলতাৰ সুযোগ লৈ অসমলৈ ইংৰাজৰ আগমন ঘটিল। ইংৰাজে গোজেই গছ হৈ ল'লে আৰু এটা সময়ত ইংৰাজৰ সুবিধাৰ বাবে বাংলা ভাষা অসমৰ ৰাজভাষা হৈ পৰিল। এনে এক যুগসন্ধিৰ কালতে এচাম অসমীয়া ডেকাই উচ্চ শিক্ষাৰ অর্থে কলকাতালৈ যাবলগীয়া হৈছিল। কলকাতাত পশ্চিমীয়া সভ্যতা, সংস্কৃতিৰ সৈতে পৰিচিত হৈ নিজৰ জাতীয় চেতনাৰ প্রতি তেওঁলোক সজাগ হৈ পৰিল। এনে এজন অসমীয়া ডেকা আছিল গুণাভিৰাম বৰুৱা। কলকাতাত থকা কালতেই গুণাভিৰাম বৰুৱা বঙ্গ দেশৰ সমাজ সংস্কাৰ আন্দোলনৰ দ্বাৰা প্রভাৱিত হৈছিল। আমেৰিকাৰ খ্রীষ্টিয়ান মিছনেৰীসকলে *অৰুণোদয়* আলোচনী প্রকাশ কৰি অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যক ন ৰূপত প্রকাশ কৰাৰ

সুবিধা কৰি দিলে। ইতিমধ্যে *অৰুণোদয়* আলোচনীৰ যোগেদি আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে প্রসিদ্ধি লাভ কৰিছিল। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ তত্ত্বাৱধানত ডাঙৰ-দীঘল হোৱা গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ অন্তৰত সমাজ সংস্কাৰ আৰু জাতীয় সচেতনা সম্বন্ধে চিন্তাৰ উদ্রেক ঘটিছিল। বংগদেশত থকা কালছোৱাত ঈশ্বৰচন্দ্র বিদ্যাসাগৰৰ সান্নিধ্য লাভ কৰা গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ অন্তৰত সমাজ সংস্কাৰৰ চিন্তাই বাৰুকৈয়ে প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। তদুপৰি বঙ্গদেশত থকা কালছোৱাত কেবাখনো বিধৱা বিবাহ প্রত্যক্ষ কৰি অসমতো ইয়াৰ সপক্ষে আন্দোলন গঢ়ি তোলাৰ বাসনা তেওঁৰ অন্তৰত জাগি উঠিছিল। ইতিমধ্যে বংগদেশৰ উমেশ চন্দ্র মিত্রৰ *বিধৱা বিবাহ নাটক*খন ১৮৫৬ চনত প্রকাশ হৈছিল। নিশ্চয় এই নাটকখনে তেনে এখন নাটক অসমীয়াতো লিখি উলিয়াই অসমৰ জনসাধাৰণক বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে মত পোষণ কৰিবলৈ অনুপ্রেৰণা যোগাইছিল। সেয়ে হয়তো ১৮৫৭ চনত কলকাতাৰ পৰা নাৰেৰে অসমলৈ আঁহোতে নাৱৰ বুকুতেই তেওঁ লিখি উলিয়াইছিল *ৰাম-নৱমী নাটক*। ১৮৫৮ চনৰ মার্চ মাহৰ পৰা এই নাটকখন ধাৰাবাহিকভাৱে *অৰুণোদই*ৰ পাতত প্রকাশ হৈছিল আৰু ১৮৭০ চনত নাটকখনে সম্পূর্ণৰূপে প্রকাশৰ মুখ দেখে। অৱশ্যে এই নাটকখন সেই সময়ত অসম বা বাহিৰৰ কোনো মঞ্চতে মঞ্চস্থ হোৱা নাছিল।

ৰাম-নৱমী নাটক এখন সামাজিক নাটক। অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যৰ ইতিহাসলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে অসমৰ নাট্য-সংস্কৃতিৰ প্রাচীন আৰু গৌৰৱময় ঐতিহ্য আধুনিক অসমীয়া নাটকলৈ পর্যবসিত নহ'ল। বৰং পাশ্চাত্য নাটকৰ আদর্শহে আধুনিক অসমীয়া নাটক সৃষ্টিত অনুপ্রেৰণা হৈ পৰিছে। প্রকৃততে *জোনাকী* কাকতেই অসমলৈ পশ্চিমীয়া ভাবধাৰা বোঁৱাই অনাত অগ্রণী ভূমিকা ল'লে। কলকাতাত উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ যোৱা ছাত্রসকলে কলকাতাত পাশ্চাত্যৰ ভাবাদর্শৰ লগত পৰিচিত হৈ পৰিছিল। পাশ্চাত্য আদর্শত ৰচিত বাংলা নাটকেও তেওঁলোকক বৰকৈ অনুপ্রাণিত কৰিছিল। *ৰাম-নৱমী নাটকো* তেনে আদর্শতে ৰচিত নাটক। *ৰাম-নৱমী নাটক* প্রথম আধুনিক অসমীয়া নাটকেই নহয়, অসমীয়া সাহিত্যৰ প্রথম ট্রেজেডিও। ইয়াৰ আগলৈকে অসমীয়া ভাষাত ট্রেজেডি ৰচনা হোৱা নাছিল। প্রাচীন ভাৰতীয় পৰম্পৰাত ট্রেজেডিৰ স্থান নাই। *ৰাম-নৱমী নাটকে* এই পৰম্পৰাৰ পৰা আঁতৰি আহি এক নতুন নাট্য ৰুচিৰ দৃষ্টান্ত দাঙি ধৰিলে। ইয়াৰ লগে লগে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ ইতিহাসত ট্রেজেডি আৰু কমেডি— এই দুই ধাৰাৰ নাট্য ৰীতিৰ প্রৱর্তন হ'ল।

ৰাম আৰু নৱমী নাটকখনৰ নায়ক-নায়িকা। ৰাম আৰু নৱমীক কেন্দ্র কৰিয়েই কাহিনীয়ে গতি লাভ কৰিছে বাবেই হয়তো নাটকখনৰ নামো নায়ক-নায়িকাৰ নামেৰেই ৰখা হৈছে। অৱশ্যে ইয়াৰ সৈতে পৰোক্ষ উদ্দেশ্যও জড়িত হৈ থকা বুলি ক'ব পাৰি। নৱমীৰ জন্মও হৈছে নৱমী তিথিত। নাট্যকাৰে *ৰাম-নৱমী*ৰ দৰে পৱিত্র তিথিত নাটকখনৰ নায়ক-নায়িকাৰ মিলন ঘটা দেখুৱাইছে। গতিকে নায়ক-নায়িকাৰ নামৰ প্রসংগত ৰাম-

নৱমী তিথিৰ প্ৰসঙ্গ অহাটোত আচৰিত হ'বলগীয়া নাই। সেইদৰে নায়ক-নায়িকাৰ নামেৰেই নাটকখনৰ নামো *ৰাম-নৱমী নাটক* ৰখা হৈছে।

আগতেই উনুকিয়াই অহা হৈছে যে *ৰাম-নৱমী নাটক* এখন সামাজিক নাটক। ইয়াত ঊনবিংশ শতিকাৰ মাজ ভাগৰ অসমীয়া সমাজখনৰ চিত্ৰ অঙ্কনৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। দেখা গৈছে যে ইয়াত সমসাময়িক অসমীয়া সমাজখন পূৰ্ণ ৰূপত চিত্ৰিত হোৱা নাই। সমাজখনৰ আংশিক চিত্ৰহে প্ৰতিভাত হৈছে। ইয়াত অসমীয়া অভিজাত ব্ৰাহ্মণ পৰিয়াল এটাৰ বাল বিধৱা কন্যা নৱমীৰ দুৰ্দশাগ্ৰস্ত জীৱনৰ ওপৰত আলোকপাত কৰা হৈছে। নাটকখন ৰচনা কৰাৰ মূলতে আছিল বাল্য বিবাহ দূৰীকৰণ আৰু বিধৱা বিবাহৰ প্ৰচলন। সেইফালৰ পৰা নাটকখন উদ্দেশ্যধৰ্মী। বিষয়বস্তু উপস্থাপনত নাট্যকাৰ সফল হৈছে যদিও চৰিত্ৰ চিত্ৰণ আদি দিশত সফল হ'ব পৰা নাই। *ৰাম-নৱমী নাটক*ৰ মাজেৰে বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰা হৈছে যদিও দেখা গৈছিল যে বিধৱা বিবাহৰ প্ৰচলন উচ্চবৰ্ণৰ সমাজখনতহে নিষিদ্ধ আছিল। অসমৰ অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ মাজত বিধৱা বিবাহত বাধা নাই। আনহাতে বাল্য বিবাহৰ সমস্যা অসমত বঙ্গদেশৰ দৰে ব্যাপক নাছিল। মূলতঃ ব্ৰাহ্মণসকলৰ মাজতহে এই প্ৰথাটোৰ প্ৰচলিত আছিল।

অসমৰ সমাজ জীৱনত সংস্কাৰ সাধন কৰিব খোজা গুণাভিৰাম বৰুৱাই তীৰ্থযাত্ৰা, ব্ৰত উপাসনা আদিৰ অসাৰতা নাটকখনৰ মাজেৰে প্ৰতিপন্ন কৰি দেখুৱাইছে। নাটকখনৰ প্ৰথম দৰ্শনতে তীৰ্থ যাত্ৰাৰ অসাৰতা তেওঁ শিৱকান্ত চৰিত্ৰৰ জৰিয়তে উদঙাই দেখুৱাইছে। অসমীয়া লোকসমাজৰ প্ৰচলিত 'আহুদি কৰা', নাহৰৰ পাতত 'জৈমিনিশ্চ' লিখা আদি অন্ধ বিশ্বাসবোৰৰ স্বৰূপো তেওঁ উদঙাই দেখুৱাইছে।

সেই সময়ত অসমত যে নাৰী শিক্ষাৰ কিছু পোহৰ পৰিছিল তাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায় নায়িকা নৱমী আৰু সখীয়েক জয়ন্তীয়ে পঢ়া কিতাপবোৰৰ পৰা। নৱমী আৰু জয়ন্তীয়ে পঢ়া কিতাপবোৰ আছিল *কাদম্বৰী, শকুন্তলা, অন্নদামংগল, বিদ্যাসুন্দৰ, কামিনীকুমাৰ* ইত্যাদি। শিক্ষাৰ প্ৰতি যে নাৰীৰ আগ্ৰহ বাঢ়িছিল এই কিতাপবোৰ অধ্যয়ন কৰা কথাৰ পৰা জানিব পাৰি। তদুপৰি গুৱাহাটীলৈ প্ৰথম ছপা যন্ত্ৰ অহাৰ খবৰ আৰু তেতিয়াৰ অসমীয়া মানুহখিনিৰ যে ইয়াৰ প্ৰতি কোনো আগ্ৰহ নাছিল সেই কথাৰো উমান পোৱা যায় জয়ন্তীৰ কথাৰ পৰা। তদুপৰি সমাজৰ মানুহৰ ভিন্ন মনোভাবো নাটকখনৰ মাজেৰে ব্যক্ত হৈছে। এটা শ্ৰেণীয়ে ভাবে যে চৰকাৰী চাকৰি কৰাটো ভাল। চাকৰি থাকিলে সমাজত যশ, মান, প্ৰতিপত্তি বাঢ়ে। আন এচামে ভাবে ইংৰাজৰ অধীনত চাকৰি কৰা মানে ইংৰাজৰ গোলামি খটা। এনেদৰে সমাজৰ বিভিন্ন ঘাত-প্ৰতিঘাত, খণ্ড খণ্ড বিচিত্ৰ চিত্ৰৰ মাজেৰে নাট্যকাৰে বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে সোচ্চাৰ হৈ *ৰাম-নৱমী নাটক*খন ৰচনা কৰিছিল।

নাটকখন ৰচনা কৰা সময়ত গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ সম্মুখত আৰ্হি স্বৰূপে আছিল সংস্কৃত নাটক আৰু অঙ্কীয়া নাট। আনহাতে কলকাতাত থকা কালছোৱাত তেওঁ প্ৰাচ্য

আৰু পাশ্চাত্য আদর্শত ৰচিত বঙলা নাটকৰ সংস্পর্শলৈও আহিছিল। এই ফালৰ পৰা বিচাৰ কৰিলে নাটকখনৰ ৰচনা ৰীতিত প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্য আদর্শত ৰচিত বঙলা নাটকৰ প্রভাৱ পৰিছে। গতিকে নাটকখনৰ ৰচনাৰীতিত প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্য দুয়োটা ৰীতিৰে সমাহাৰ ঘটিছে। কাহিনী ভাগৰ বিবিধ অৱস্থাত, যেনে— শিৱনাথ শর্মাৰ ফুলনিত ৰামচন্দ্র আৰু নৱমীৰ পূর্বৰাগৰ সৃষ্টি (দুষ্যন্ত-শকুন্তলাৰ প্রথম সাক্ষাৎ আৰু পূর্বৰাগৰ অনুৰূপ, নৱমীৰ মুখৰ ওচৰলৈ ভোঁ ভোঁকৈ ভোমোৱা উৰি যোৱা (শকুন্তলাৰ মুখামৃত পান কৰিবলৈ ভোমোৱা উৰি ফুৰাৰ অনুৰূপ) আদি দৃশ্যবোৰে *ৰাম-নৱমী নাটকত* সংস্কৃত নাট্যৰীতিৰ প্রভাৱলৈ সততে মনত পেলাই দিয়ে। *অভিজ্ঞান শকুন্তলম* নাটকত ভোমোৱা এটিয়ে শকুন্তলাক বৰকৈ আমনি কৰে। *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* দ্বিতীয় অঙ্কৰ দ্বিতীয় দৃশ্যতো একে পৰিৱেশকেই নাট্যকাৰে সৃষ্টি কৰিছে। ইয়াতো ভোমোৱা এটিয়ে নৱমীক বৰকৈ আমনি কৰিছে। নৱমীয়ে ভোমোৱাটিৰ পৰা বাৰে বাৰে আমনি পায় সখীয়েকক কৈছে— "এই ভোমোৱাটি মোৰ মুখৰ ওচৰলৈ আহি বৰকৈ ভোঁ ভোঁ কৰি উৰি গ'ল। তেতিয়াৰে পৰা মোক সর্বনাশ কৰিছে।" দুয়োখন নাটকতে ভোমোৱাটি প্রেমৰ প্রতীকৰূপে কল্পনা কৰা হৈছে।

দুষ্যন্ত শকুন্তলাৰ চাৰি চকুৰ মিলন হোৱাৰ লগে লগে ই দেহজ প্রেমলৈ ৰূপান্তৰিত হোৱাৰ দৰে ৰাম-নৱমীৰ চাৰি চকুৰ মিলনো দেহজ প্রেমলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। দুয়োখন নাটকতে দুই লগৰীৰ সহযোগত নায়ক-নায়িকাৰ গোপন মিলন হৈছে। গোপন মিলনৰ ফলত দুয়োখন নাটকতে দুয়োগৰাকী নায়িকা অন্তঃসত্ত্বা হৈছে।

অভিজ্ঞান শকুন্তলম নাটকত শকুন্তলাই ভৰিত কাঁইটে বিন্ধাৰ চেলু লৈ খন্তেক থমকি ৰৈ দুষ্যন্তলৈ উভতি চাইছে। *ৰাম-নৱমী নাটকতো* নৱমীয়ে সখীয়েক দুগৰাকীৰ লগত উদ্যানত উমলি থাকোঁতে ৰামক দেখি উভতি যোৱাৰ পৰত কাঁইটে বিন্ধাৰ চেলু লৈ ৰামলৈ ঘূৰি চাইছে। তদুপৰি দুষ্যন্তই নিজৰ নামাঙ্কিত আঙঠি এটা শকুন্তলাক যাচি গন্ধর্ব প্রথা মতে শকুন্তলাক বিয়া কৰাইছিল। অনুৰূপভাৱে ৰামচন্দ্রইও নৱমীলৈ বৌৱেক জয়ন্তীৰ হাতত আঙঠি এটি দি পঠিয়াইছে। তদুপৰি *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* প্রতিটো দৃশ্যৰ অন্তত 'ইতি নিষ্ক্রান্তা' আদি শব্দৰ ব্যৱহাৰেও নাটকখনৰ ওপৰত সততে অঙ্কীয়া নাটৰ প্রভাৱৰ কথা মনত পেলায়। নাটকখনৰ শেষত পূজাৰী নামৰ চৰিত্রটিয়ে বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰি এটি লেছাৰি গাইছে। ইয়াত পূজাৰী চৰিত্রটিয়ে যথাক্রমে সংস্কৃত আৰু অঙ্কীয়া নাটৰ 'ভৰতবাক্য আৰু মুক্তি মঙ্গল ভটিমা পাঠ কৰা সূত্রধাৰজনলৈ মনত পেলায়।' এনেদৰে আলোচনা কৰিলে *ৰাম-নৱমী নাটকখনৰ* ওপৰত সংস্কৃত নাটক আৰু অঙ্কীয়া নাটৰ অনেক প্রভাৱ পৰাটো পৰিলক্ষিত হয়।

বিষয়বস্তুৰ বাচনিৰ ক্ষেত্রত *ৰাম-নৱমী নাটকখনে* নতুনত্বৰ দাবী কৰিব পাৰিছে। ইয়াৰ বিষয়বস্তুত যিদৰে পাশ্চাত্যৰ বাস্তৱানুগ কাহিনীৰ প্রভাৱ পৰিছে— তেনেকৈ কাহিনীৰ বিভাজন ৰীতিটো পাশ্চাত্য নাটকৰ কাহিনী বিভাজন ৰীতি প্রয়োগ কৰা হৈছে।

পাশ্চাত্য নাটকত বিশেষকৈ শ্বেইক্সপীয়েৰৰ নাটকত কাহিনীটো পাচঁটা অঙ্কত বিভাজন কৰি লোৱাৰ দৰে *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* কাহিনী পাঁচটা অঙ্কত বিভাজন কৰি লোৱা হৈছে। প্ৰতিটো অঙ্ক পাঁচোটাকৈ দৃশ্যত ভগোৱা হৈছে। নাটকখনত স্থান আৰু ঘটনাৰ ঐক্য বজাই ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে যদিও সময়ৰ ঐক্য ৰক্ষাৰ প্ৰতি মনোযোগ দিয়া যেন পৰিলক্ষিত হোৱা নাই। তদুপৰি পাশ্চাত্য নাট্যাদৰ্শৰ ভেটিত মূল কাহিনীৰ সমান্তৰালকৈ এটা উপঘটনা জুৰি দিয়া হৈছে। এই উপঘটনাটি মঙলু আৰু সোণাফুলী নামৰ ডেকা গাভৰু এহালৰ প্ৰণয়জনিত কাহিনী। নাটকখন নামকৰণ প্ৰসংগতো শ্বেইক্সপীয়েৰৰ নাটকৰ নামকৰণ প্ৰক্ৰিয়া লক্ষ্য কৰিব পাৰি। শ্বেইক্সপীয়েৰ নাটকৰ নায়ক-নায়িকাৰ নামেৰে *Romeo Juliet* নাম ৰখাৰ দৰে এইখন নাটকৰো নায়ক-নায়িকাৰ নামেৰেই নাটকখনৰ নাম *ৰাম-নৱমী নাটক* ৰখা হৈছে। শ্বেইক্সপীয়েৰৰ *Romeo Juliet* এখন কৰুণ ৰসাত্মক নাটক। *ৰাম-নৱমী নাটকৰো* বিষয়বস্তু কৰুণ ৰসাত্মক। Julietৰ মৃত্যুৰ বতৰা পাই Romeoই আত্ম বিসৰ্জন দিয়াৰ দৰে *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* ৰামেও নৱমীৰ মৃত্যুৰ বতৰা পোৱাৰ পাছতেই নিজকে শেষ কৰি দিছে। সংলাপৰ ক্ষেত্ৰতো দুয়োখন নাটকৰ মিল দেখা যায়। এই ক্ষেত্ৰত শ্বইক্সপীয়েৰৰ *Romeo Juliet* নাটকৰ সংলাপৰ পোনপটীয়া প্ৰভাৱ পৰা দেখা গৈছে গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ নাটকখনত।

জানি থোৱা ভাল

ৰাম-নৱমী নাটক ৰচনা কৰাৰ সময়ত নাট্যকাৰ গুণাভিৰাম বৰুৱাই মঞ্চসজ্জাৰ প্ৰতি অকণো মনোযোগ দিয়া নাছিল। সেয়েহে মঞ্চ পৰিৱেশনৰ জটিলতাৰ বাবে নাটকখন মঞ্চস্থ হোৱা নাছিল। কেৱল পৰিৱেশনৰ জটিলতাৰ বাবে বা মঞ্চ উপযোগী নোহোৱাৰ বাবেহে যে নাটকখন মঞ্চস্থ হোৱা নাছিল এনে নহয়। নাটকখনৰ বিষয়বস্তুৰ নতুনত্বও ইয়াৰ অন্যতম কাৰণ আছিল। এগৰাকী বিধৱা ছোৱালী আৰু এজন পুৰুষৰ মাজত আদি ৰস সৃষ্টিৰ আৰু গুপ্ত বিবাহৰ দৃশ্য সম্বলিত নাটক এখন পৰিৱেশন কৰাৰ বাবে আগবাঢ়ি আহিবলৈ হয়তো ঊনবিংশ শতিকা বা কুৰি শতিকাৰ প্ৰথম অৱস্থাতো কোনেও সাহস কৰা নাছিল। অসম কলাতীৰ্থই পোনপ্ৰথমবাৰৰ বাবে ১৯৯৫ চনত, ২৮ৰ পৰা ৩১ আগষ্ট তাৰিখলৈকে গুৱাহাটীস্থিত ৰবীন্দ্ৰ ভৱনত এই নাটকখন মঞ্চস্থ কৰে।

শ্বেইক্সপীয়েৰৰ দৰে বহুৱা চৰিত্ৰৰ অৱতাৰণা নকৰিলেও গুণাভিৰাম বৰুৱাই পৰিপূৰকভাৱে অনেক হাস্যৰসাত্মক চৰিত্ৰৰ অৱতাৰণা কৰিছে। এইদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় *ৰাম-নৱমী নাটক* প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য নাট্যৰীতিৰ আধাৰত ৰচিত এখন উপাদেয় নাট্যকৃতি। *ৰাম-নৱমী নাটকে* অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যলৈ এছাটি নতুন পোহৰ আনিলে। ঊনবিংশ শতিকাৰ বঙ্গ জাগৰণে যি মানৱতাবাদ আৰু নৈতিক চেতনাৰ

বা আনিছিল, সেই বতাহৰ টোৱে ওচৰ-চুবুৰীয়া অসমৰ সাহিত্য জগতকো আলোড়িত কৰিছিল। সমসাময়িক অসমীয়া নাট্য জগতলৈ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ *ৰাম-নৱমী নাটক* এই অনুপ্রেৰণাৰে ফল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ২ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকত* ইংৰাজ নাট্যকাৰ শ্বেইক্সপীয়েৰৰ প্রভাৱ কি দৰে পৰিছে ব্যাখ্যা কৰক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

৭.৪.২ নাটকখনৰ কহিনীভাগ

নাটকখনৰ অন্তঃগাঁথনি এহাল প্রেমিক-প্রেমিকাৰ দৈহিক মিলনৰ পৰিণতিৰে ভাৰাক্রান্ত। শিবকান্ত শর্মাৰ বাল বিধৱা ছোৱালী নৱমীৰ লগত পৰিচয় ঘটে উদাৰ মনৰ শিক্ষিত যুৱক ৰামচন্দ্রৰ আৰু দুয়োৰে মনত প্রণয় অনুৰাগৰ উন্মেষ ঘটে। নৱমীৰ সৰুতেই বিয়া হৈছিল আৰু দুর্ভাগ্যবশতঃ তাই বৈধব্য জীৱন আঁকোৱালি ল'ব লগা হয়। নৱমীৰ সম্ভ্রান্ত দেউতাক-মাকে তাইৰ মনটো ভালে থাকক বুলিয়েই ঘৰৰ পাছফালে এখন ফুলৰ উদ্যান পাতি দিয়ে। নৱমীৰ দুগৰাকী বান্ধৱী জয়ন্তী আৰু উর্বশীৰ সৈতে আমোদ-প্রমোদ কৰি থকাৰ ব্যৱস্থাও কৰি দিয়ে। সিহঁতৰ সৈতে লগ লাগি তাই পঢ়া-শুনা কৰে। বোৱা-কটাও শিকে। এই উদ্যানতে এদিন ৰামচন্দ্রৰ সৈতে নৱমীৰ পৰিচয় ঘটে। ৰামচন্দ্রৰ বৌৱেক আৰু নৱমীৰ সখীয়েক জয়ন্তীৰ সহযোগত তেওঁলোক গোপনে মিলিত হ'বলৈ ধৰে আৰু এদিন এই গোপন মিলনে এনে পর্যায় পায়গৈ যে নৱমী অন্তঃসত্ত্বা হয়। এই কথা সকলোৰে জনাজনি হোৱাত সমাজত হুলস্থূল লাগে আৰু ৰাইজে বিচাৰ পাতি নৱমীহতঁৰ ঘৰখনক এঘৰীয়া কৰে। সমাজৰ এনে বিচাৰ সহ্য কৰিব নোৱাৰি আৰু ৰামচন্দ্রৰ লগতো কোনো মিলনৰ আশা নেদেখি নৱমীয়ে ৰামচন্দ্রই দিয়া প্রেমৰ প্রতীক স্বৰূপ কটাৰীখনেৰে ডিঙিত ৰেপ দি আত্মহত্যা কৰে। ভৱিষ্যৎ জীৱনত সুখৰ কোনো সম্ভাৱনা নেদেখি ৰামচন্দ্রইও নৱমীয়ে লোৱা পথকেই অনুসৰণ কৰিলে। নৱমী আৰু ৰামৰ জীৱনৰ এই কৰুণ পৰিণতি দেখি নৱমীৰ সখীয়েক জয়ন্তীয়েও নিজকে তাৰ বাবে জগৰীয়া বুলি ভাবি তেৱোঁ সেই পথকে বাছি ল'লে। তিনিজন যুৱক-যুৱতীৰ মৃত্যুত সমাজৰ মুখিয়াল লোকসকলে নিজৰ ভুল বুজিব পাৰি আত্মশুদ্ধিৰ পথ বাছি ল'লে। তেওঁলোকে বাল্য বিবাহ আৰু বাল্য বিবাহৰ সমস্যা সম্পর্কে সচেতন হয় আৰু বিধৱা বিবাহৰ যুক্তিযুক্ততা পলমকৈ হ'লেও স্বীকাৰ কৰি লয়। এইদৰে উদ্দেশ্যধর্মী ভাৱনাৰে গুণাভিৰাম

বৰুৱাই সমাজৰ সংস্কাৰ সাধনত যথেষ্ট গুৰুত্ব দিছিল। নাটকখনৰ পটভূমিত আছে সেই সময়ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ সংস্কাৰধৰ্মী জাগৰণৰ সুস্পষ্ট প্ৰভাৱ। ঊনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথম অসমীয়া আধুনিক সমস্যাপ্ৰধান নাটক হিচাপে *ৰাম-নৰমী নাটক* অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যৰ সাৰ্থক সৃষ্টি। কাহিনী-চিত্ৰণ, চৰিত্ৰ অঙ্কন, সংলাপ প্ৰয়োগ আৰু মঞ্চায়নৰ দিশত *ৰাম-নৰমী নাটক* সফল সৃষ্টি বুলিব নোৱাৰিলেও নাটকখনৰ স্থায়ী ঐতিহাসিক মূল্য আছে।

৭.৪.৩ নাটকখনৰ চৰিত্ৰসৃষ্টি

চৰিত্ৰ নাটকৰ এটা অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ। নাটক এখনৰ বাবে কাহিনী আৰু চৰিত্ৰৰ সমানে গুৰুত্ব আছে। কাহিনী আৰু চৰিত্ৰক একেটা মুদ্ৰাৰে ইপিঠি সিপিঠি বুলিব পাৰি। কাহিনীৰ চমৎকাৰিত্বই দৰ্শক পাঠকৰ মন অভিভূত কৰি তোলে। সংলাপৰ যথোপযুক্ত প্ৰয়োগে নাটকক আকৰ্ষণীয় কৰি তোলে। কিন্তু নাটকৰ আবেদন নিৰ্ভৰ কৰে চৰিত্ৰ সৃষ্টিৰ দক্ষতাৰ ওপৰত। চৰিত্ৰৰ কাৰ্যকলাপে কাহিনীৰ সৃষ্টি কৰে। যিবোৰ নাটকৰ চৰিত্ৰ সবল, গতিশীল আৰু স্মৰণীয় তেনেবোৰ নাটকেই সৰ্বকালৰ শ্ৰেষ্ঠ নাটক বুলি বিবেচিত হয়। এৰিষ্টটোলে ট্ৰেজেডিৰ সন্দৰ্ভত কোৱা হ'লেও নাটকৰ চৰিত্ৰৰ কেইটিমান বৈশিষ্ট্য হ'ল চৰিত্ৰটো ভাল হ'ব লাগে, যথাযথ হ'ব লাগে, বাস্তৱানুগ হ'ব লাগে আৰু হ'ব লাগে সামঞ্জস্যপূৰ্ণ। এই কথা কেইযাৰ অন্যান্য নাটকৰ ক্ষেত্ৰতো প্ৰযোজ্য হয়।

*ৰাম-নৰমী নাটক*খনত নাট্যকাৰ গুণাভিৰাম বৰুৱাই চৰিত্ৰ চিত্ৰণত সিমান মনোনিবেশ কৰা নাই। নাটকখন উদ্দেশ্যধৰ্মী বা প্ৰচাৰধৰ্মী হোৱা বাবে ঘটনাৰ কাৰুণ্য ফুটাই তোলাতহে নাট্যকাৰে সৰু-বৰ এঘাৰটি নাৰী চৰিত্ৰ আৰু ঊনৈশটা পুৰুষ চৰিত্ৰ ৰূপায়িত কৰিছে। অৱশ্যে আটাইবোৰ চৰিত্ৰই সমানে বিকাশ লাভ কৰিব পৰা নাই। চৰিত্ৰবোৰে ঊনবিংশ শতিকাৰ তদানীন্তন সমাজখনৰ কিছু ছবি ফুটাই তুলিবলৈ সমৰ্থ হৈছে। নাটকখনত উচ্চ মধ্যবিত্ত অসমীয়া সমাজৰ বিভিন্ন চিত্ৰ এই সৰু-বৰ চৰিত্ৰবোৰৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে। তলত প্ৰধান চৰিত্ৰকেইটাৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা হ'ল।

- *ৰামচন্দ্ৰ ঃ* নাটকখনৰ কাহিনী ভাগ ৰামচন্দ্ৰ অৰ্থাৎ ৰাম নামৰ চৰিত্ৰটোৰ সৈতে সংপৃক্ত। সেই অনুযায়ী ৰাম নায়ক। ৰাম নৈষ্ঠিক ব্ৰাহ্মণ পৰিয়ালৰ শিক্ষিত ডেকা। ৰামৰ চৰিত্ৰত নায়ক হ'ব পৰা গুণ নাই। *ৰাম-নৰমী নাটক*ক যদি ট্ৰেজেদি নাটক বুলি ধৰা হয়, ক'ব পাৰি ৰামৰ গাত ট্ৰেজেডিৰ নায়কৰ গুণ নাই। ট্ৰেজেডিৰ নায়কৰ গাত সকলো ভাল গুণ থকা সত্ত্বেও চৰিত্ৰটিৰ গাত সামান্য খুঁত থকা দেখা যায়। এই সামান্য চাৰিত্ৰিক দোষৰ বাবে চৰিত্ৰটি ভাল হৈও ট্ৰেজিক হৈ পৰে। ৰাম চৰিত্ৰটি দুৰ্বল, সুবিধাবাদী আৰু পলায়নবাদী। বন্ধুৰ সৈতে পতা কথাৰ পৰা শিক্ষিত বুলি জানিও ৰামক জ্ঞানী বুলি ক'ব পৰা নাযায়। তেওঁ ডিগ্ৰীধাৰী শিক্ষিতহে। আজিৰ ডেকাৰ দৰে তেওঁৰ মন শিক্ষাৰ পোহৰে পোহৰাব পৰা নাই। নাটকখনৰ প্ৰথম অঙ্কৰ ৩য় দৰ্শনত তেওঁক পোনতে লগ পোৱা যায় বন্ধু কামদেৱৰ সৈতে।

তেওঁলোকৰ কথা বতৰাৰ পৰা সমসাময়িক সমাজৰ পৰিৱেশ-পৰিস্থিতিৰ কিছু আভাস পোৱা যায়। ৰামচন্দ্ৰৰ গাত যে যৌৱনৰ বা লাগিছে দুই বন্ধুৰ কথা বতৰাৰ পৰা সেই কথা ওলাই পৰিছে। বন্ধুৰ সৈতে কথা বতৰা পাতোঁতে শিক্ষিত ডেকা হৈও ৰামচন্দ্ৰই তিৰোতা সম্পৰ্কে কটু মন্তব্য আগবঢ়াইছে। কিন্তু নৱমীক লগ পোৱাৰ পাছত নিজৰ কামনা চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ ৰামে পিছ হোঁহোকা নাই। আনকি নৱমীৰ সৰ্বনাশ কৰাৰ পাছত নৱমীক গ্ৰহণ কৰি পত্নীৰ মৰ্যাদা দিবলৈও আগবাঢ়ি আহিব পৰা নাই। এই বিষয়ে ভাবি চাবলৈ ৰামৰ অকণো আহৰি নহ'ল। নায়ক এজনৰ গাত থাকিবলগীয়া গুণ ৰামচন্দ্ৰৰ গাত নাই। তেওঁৰ কথা আৰু কামৰ মাজত কোনো সামঞ্জস্য নাই। এফালে তেওঁ বন্ধু কামদেৱৰ আগত নৱমীৰ সৈতে হোৱা সম্পৰ্কৰ বাবে খেদ কৰিছে, আনফালে আকৌ বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰিছে। প্ৰকাশ্যভাৱে কিন্তু নৱমীক পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰাৰ কথা তেওঁ ক'তো ব্যক্ত কৰা নাই। নৱমীক সাহসেৰে পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰাহেঁতেন তেওঁ সম্পূৰ্ণৰূপে আধুনিক যুগৰ নায়ক হ'ব পাৰিলেহেঁতেন। অৱশ্যে তেনে হোৱাহেঁতেন নাটকখন ট্ৰেজেডিৰ শাৰীৰ পৰা আঁতৰি মিলনান্ত নাটকত পৰিণত হ'লহেঁতেন। হয়তো তেনেবোৰ কাৰণতে নাট্যকাৰ গুণাভিৰাম বৰুৱাই ৰামচন্দ্ৰক তেনেই দুৰ্বলচিতীয়া পুৰুষৰূপে অঙ্কন কৰিছে। নৱমীৰ মৃত্যুৰ বতৰা পাই ৰামচন্দ্ৰইও একে পথকে অৱলম্বন কৰিছে। ৰামৰ এনে কাৰ্যই তেওঁক কাপুৰুষ বুলিহে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱালে।

- *নৱমী ঃ* অল্প শিক্ষিতা, কম বয়সীয়া নৱমী *ৰাম-নৱমী নাটক*ৰ নায়িকা। নাটকখনৰ গতিশীলতাত নায়ক ৰামতকৈ নায়িকা নৱমীক বেছি সক্ৰিয় আৰু সজীৱ দেখা গৈছে। শিৱকান্ত শৰ্মাৰ জীয়াৰী নৱমীৰ বাল্যকালতেই বিয়া হয় যদিও দুৰ্ভাগ্যবশতঃ তেওঁ বিধৱা হয়। বিধৱা হৈ নৱমী পিতৃ গৃহতেই থাকি যায়। নৱমীৰ ইমান সৰুতে বিয়া হৈছিল যে সেই সময়ৰ বিবাহ, ভালপোৱা এইবোৰ বিষয়ে তাইৰ কোনো জ্ঞান হোৱা নাছিল। পিতৃ গৃহত থকা নৱমীৰ সুখ শান্তি আনন্দৰ বাবে তাইক ঘৰখনে অকণো কাৰ্পণ্য কৰা নাছিল। নৱমীৰ উদাৰমনা পিতৃ-মাতৃয়ে তাইৰ সুখ শান্তিৰ বাবে যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা কৰিছিল। তাইৰ মনটো আনন্দত ৰাখিবলৈ মাক-দেউতাকে ঘৰৰ চৌহদতে এখন ফুলনি পাতি দিছে। দুজনী সখীয়েকে তাইক সুখে-দুখে সঙ্গ দিছে। শিক্ষিতা সখীয়েক জয়ন্তীয়ে নতুন নতুন কিতাপৰ পাঠো পঢ়াইছে। এনেদৰে দিন অতিবাহিত হৈছিল। লাহে লাহে নৱমী ডাঙৰ হ'ল আৰু এদিন সখীয়েকসকলৰ সৈতে ফুলনিত উমলি থাকোঁতে ৰাম নামৰ যুৱক এজনৰ লগত তাইৰ সাক্ষাৎ হ'ল। প্ৰথম দৰ্শনতে দুয়োৰে মাজত প্ৰণয় উপজিল আৰু সখীয়েক জয়ন্তীৰ সহযোগত দুয়োৰে গোপনে গন্ধৰ্ব প্ৰথামতে বিয়াও হ'ল। ৰামক মনে মনে ভালপোৱা নৱমীৰ বাবে কিন্তু এই মিলন অবৈধ নহয়। ৰামচন্দ্ৰক অন্তৰেৰে ভালপোৱা বাবে তেওঁৰ লগত সম্ভোগ বাসনাত লিপ্ত হোৱাৰ বাবেও নৱমীৰ মনত কোনো খেদ

নাই। সময়ত নৱমী অন্তঃসত্ত্বা হ'ল। ইকাণ সিকাণকৈ কথাটো সমাজত জনাজাত হ'ল। সমাজে বিচাৰ কৰি নৱমীহঁতৰ ঘৰখনক এঘৰীয়া কৰিলে। কোমলমতীয়া নৱমীয়ে সমাজৰ ৰায় হৃদয়ংগম কৰিব নোৱাৰি প্ৰেমিক ৰামে দিয়া কটাৰীৰে ডিঙি ৰেপি আত্মহত্যা কৰিলে।

যৌৱনৰ আবেগত নৱমীয়ে এদিন ৰামচন্দ্ৰৰ ওচৰত নিজকে আত্মসমৰ্পণ কৰিছিল। যৌৱনৰ উন্মাদনাৰ বাবে নৱমীয়ে দিনত নিজক বিধৱা সাজি কঠোৰ বৈধব্য জীৱন যাপন কৰে আৰু ৰাতি হ'লে বিবিধ অলঙ্কাৰ সামগ্ৰীৰে নিজকে সজাই সধবা স্ত্ৰীৰ দৰে থাকিবলৈ ল'লে।

"ৰাতি হ'লে পিন্ধো আৰু দিনত খহাই থওঁ।"

—নৱমীৰ এই উক্তি বৰ তাৎপর্যপূর্ণ। গোপনীয়তা আৰু প্ৰকাশৰ এক সংঘর্ষই তাইৰ মনত দকৈ শিপাই গৈছে। এনে এক সঙ্কটময় অৱস্থাত নৱমীয়ে নিজক হেৰুৱাই পেলাইছে। যৌৱনে তাইক এনে এক চাকনৈয়াত পেলাই দিছে যে তাইৰ আৰু তাৰ পৰা মুক্তি পোৱাৰ কোনো আশা নাই। নিজে নজনাকৈ মাকৰ পৰা নৱমীয়ে তাইৰ অন্তঃসত্ত্বা অৱস্থাৰ কথা জানিব পাৰিলে। নিজকে শেষ কৰাৰ বাহিৰে তাইৰ আৰু তেতিয়া অন্য উপায় নাথাকিল। তাইৰ নিজৰ মুখেৰেই নৱমীয়ে তাইৰ মনৰ দ্বন্দ্ব প্ৰকাশ কৰিছে। গৰম তেলৰ পাত্ৰত জীয়া মাছৰ নিচিনাকৈ ছট্‌ফটাই থকা নৱমীয়ে কৈছে— "যি দেশত এনে দেশাচাৰ তাত যেন মানুহ জন্ম নধৰে। জন্ম হ'লেও যেন তিৰোতা নহয়, তিৰোতা হ'লেও যেন বিধৱা নহয়। বিধৱা হ'লেও যেন প্ৰথম অৱস্থাত নহয়। ময় ইমান দোষৰ ভাগী হ'লো।" —নৱমীৰ এই যুক্তিৰ প্ৰতি সমর্থন জনাই নাট্যকাৰে নিজেও যুক্তি আগবঢ়াইছে। বিধৱা নাৰী-গৰাকীয়ে যদি দ্বিতীয় বিবাহৰ যোগেদি দ্বিতীয় গৰাকী স্বামীৰ প্ৰতিও সততে অনুৰক্ত হয়, তেওঁৰ বাহিৰে আন কাৰো কথা হৃদয়ত স্থান নিদিয়ে, তেনে নাৰীক কেতিয়াও অসতী বুলিব নোৱাৰি। মহাজনৰ মুখেৰেও নৱমীৰ সতীত্বৰ কথাই ঘোষণা কৰা হৈছে। অৱশ্যে বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰিবলৈ যোৱা বাবে নৱমী চৰিত্ৰটিয়ে বিকাশ লাভ কৰিবলৈ সুবিধা নাপালে। চৰিত্ৰটিৰ মনত দুই-এটি খুঁত ৰৈ গ'ল। অর্ধ শিক্ষিতা নৱমীয়ে বাল-বিধৱাৰ সপক্ষে দাঙি ধৰা শাস্ত্ৰীয় যুক্তি কিছু পৰিমাণে অপ্রাসংগিক।

- *জয়ন্তী আৰু উর্বশী ঃ* নাটকখনৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ নৱমীতকৈ পার্শ্ব চৰিত্ৰ জয়ন্তীহে অধিক উজ্জ্বল চৰিত্ৰ। জয়ন্তী শিক্ষিতা আৰু উদাৰ মনৰ ৰাংঢালী নাৰী। জয়ন্তী চৰিত্ৰত তাইৰ ব্যক্তিত্ব জিলিকি উঠিছে। জয়ন্তী ৰামচন্দ্ৰৰ সম্পর্কীয় বৌৰেক। জয়ন্তীয়ে কেবাখনো তত্ত্বগধুৰ সংস্কৃত গ্ৰন্থ অধ্যয়ন কৰিছে। নৱমীৰ আন এগৰাকী সখীয়েক উর্বশী কিন্তু জয়ন্তীৰ দৰে বিকাশ লাভ কৰা নাই। পৰম্পৰাগত গাঁৱলীয়া কম বয়সীয়া বিধৱা এগৰাকীৰ চিত্ৰহে উর্বশী চৰিত্ৰটিত ফুটি উঠিছে। দুয়োগৰাকী

সখীয়েক নাট্যকাৰে কালিদাসৰ শকুন্তলা নাটকৰ অনুসূয়া-প্রিয়ম্বদাৰ আৰ্হিত অঙ্কিত কৰিছে।

- *কামদেৱ ঃ* ৰামচন্দ্রৰ বন্ধু কামদেৱক নাট্যকাৰে আৰম্ভণিৰে পৰা সংস্কৃত নাটকৰ বিদূষকৰ ৰূপত অৱতীর্ণ কৰাইছে। কামদেৱ সুবিধাবাদী। কিন্তু ৰামচন্দ্রৰ লগত তেওঁ প্রীতিৰ বান্ধোনত বান্ধ খাই আছে।প্রথমবাৰৰ বাবে কামদেৱৰ 'বষ্টীত' (ঘৰত ?) দুয়োজনকে একেলগে দেখা যায়। দুয়ো বন্ধু হিচাপে মনৰ ভাব প্রকাশ কৰিছে। পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ পৰা উপদেশ, দিহা-পৰামর্শ লৈছে। ৰামৰ দৰে কামদেৱো সামাজিক সংস্কাৰৰ পৰা মুক্ত নহয়, কাৰণ ৰাম আৰু নৱমীৰ প্রণয়জনিত কথাখিনি গম পোৱাৰ পাছত কামদেৱে কৈছে— "নৱমীৰ সৈতে বন্ধুৰ তেনে সংঘটন হোৱা অতি অনুচিতঙ্গ বিধৱা ছোয়ালী, শাস্ত্রৰ নিষিদ্ধ কথা। এতেকে তেওঁৰ মন পালটাব লাগিব।" আনহাতে দেখা যায় চতুর্থ অঙ্কৰ তৃতীয় দর্শনত কামদেৱো শাস্ত্রৰ দোহাই দি অনেক যুক্তি সংগত কথাও কৈছে। কিন্তু দেশাচাৰৰ বিৰুদ্ধে যাবলৈ কামদেৱৰ সাহস নাই।
- *শিৱকান্ত ঃ* নৱমীৰ দেউতাক শিৱকান্ত সম্ভ্রান্ত পৰিয়ালৰ গৃহস্থ। তেওঁ ভদ্র, শিক্ষিত, উদাৰ, কিন্তু নাট্য-কাহিনী বিকাশত তেওঁৰ কোনো উল্লেখযোগ্য ভূমিকা নাই। অৱশ্যে শিৱকান্তই জীয়েক নৱমীক আনন্দ-উল্লাসত ৰাখিবলৈ চেষ্টাৰ ত্রুটি কৰা নাই। হিন্দুসকলৰ প্রচলিত বিশ্বাস অনুযায়ী তীর্থযাত্রাৰ সুফল সন্দেহাতীত। এই বিশ্বাসৰ বশৱর্তী হৈ শিৱকান্ত তীর্থলৈ গৈছিল। কিন্তু তীর্থযাত্রা কৰি ঘৰ পোৱাৰ আগতেই তেওঁৰ মৃৱত পৰিল বিনা মেঘে বজ্রপাত। নিমিষতে থানবান হৈ গ'ল তেওঁৰ সুখৰ কাৱেং। শিৱকান্তৰ একমাত্র জীয়াৰী নৱমীৰ সুখৰ কাৰণে তেওঁ সকলো কৰিছে। নৱমী অন্তঃসত্ত্বা বুলি গম পোৱাৰ পাছতো শিৱকান্তই সৰগ ভাগি পৰা মানুহৰ দৰে বহি নাথাকি কিবা এটা উপায় কৰাৰ কথা ভাবিছে। কম সময়ৰ বাবে দেখা দিলেও শিৱকান্তৰ আচৰণত সম্ভ্রান্ত মানুহৰ পৰিচয় পোৱা যায়। শিৱকান্ত এজন দায়িত্বশীল স্বামী আৰু বিবেচক পিতৃ।
- *ফুলেশ্বৰী আৰু অন্যান্য নাৰী চৰিত্র ঃ* নৱমীৰ মাতৃ ফুলেশ্বৰী চৰিত্রটি এটি গতানুগতিক মাতৃ চৰিত্র। নৱমীৰ সুখ-দুখৰ প্রতি সদা সচেতন এই চৰিত্রটিৰ অন্য দিশসমূহ নাটকখনত ফুটি উঠা দেখা নগ'ল। ইয়াৰ উপৰি আন ভালেকেইটি নাৰী চৰিত্র আছে যিবোৰে সমাজৰ বিভিন্ন শ্রেণীৰ নাৰীক প্রতিনিধিত্ব কৰিছে। পিছে এই চৰিত্রবোৰে নাটকখনত তেনে কোনো বিশেষ ভূমিকা লোৱা দেখা নগ'ল। দুই-এটি চৰিত্রক লঘু দিশৰ অৱতাৰণা কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। শিক, সয়েন্দ্রী আদি চৰিত্রবোৰে সকলো কামতে আনক দোষ দি ভালপোৱাৰ দৰে বাস্তৱসম্মতভাৱে অঙ্কন কৰা হৈছে। এইদৰে বিচাৰ কৰি চালে আপুনি দেখিব যে চৰিত্র সৃষ্টি নাট্যকাৰৰ উদ্দেশ্য নাছিল— সেইবাবে নির্বাচিত বিষয়টি উপস্থাপন কৰিবলৈ চৰিত্রবোৰ যন্ত্রবৎ

পৰিচালিত হৈছে। অন্যান্য পুৰুষ চৰিত্রবোৰৰ ক্ষেত্রতো একে কথাই ক'ব পাৰি। নাট্যকাহিনীৰ বিকাশত এই চৰিত্রবোৰে বিশেষ অৰিহণা যোগাব পৰা নাই।

- *মহাজন ঃ* মহাজন চৰিত্রটো কিছু পৰিমাণে সপ্রতিভ। মহাজনে প্রথমতে নৱমী অন্তঃসত্ত্বা হোৱা বুলি শুনি নৱমীহঁতৰ ঘৰখনক এঘৰীয়া কৰিছে। কিন্তু পাছলৈ চৰিত্রটিৰ আত্মশুদ্ধি হৈছে। নৱমী আৰু ৰামৰ জীৱনৰ কৰুণ পৰিণতি দেখি পাছলৈ মহাজনৰ মন কুমলি গৈছে। সপোনত লাভ কৰা এটি আদর্শৰ প্রভাৱতে তেওঁ পাছলৈ বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে মতামত আগবঢ়াইছে। এইদৰে আচম্বিতে মহাজনৰ চৰিত্রলৈ পৰিৱর্তন আহিছে। মহাজন আছিল সেই সময়ৰ অসমীয়া ৰক্ষণশীল ব্রাহ্মণ সমাজৰ প্রতিভূ। নাট্যকাৰে হয়তো আশা কৰিছিল যে অসমীয়া সমাজখন সদায় এইদৰে নাথাকে। সমাজখন এদিন সংস্কাৰমুক্ত হ'ব। সেয়েহে মহাজন চৰিত্রৰ মনৰ পৰিৱর্তনৰ মাজেৰে এনে এটি আশা পোষণ কৰা হৈছে। নাট্যকাৰে সপোনত দেখুওৱা চৰিত্রটোকো বাস্তৱ জীৱনৰ পৰা বুটলি লৈছে। বুঢ়া বামুণজন নিশ্চয় পৰাশৰ আৰু আদ বয়সীয়া বঙালী বামুণজন নিশ্চয় ঈশ্বৰচন্দ্র বিদ্যাসাগৰ। মহাজন চৰিত্রটোৰে নাট্য-কাহিনীৰ বিকাশত বিশেষ অৰিহণা যোগাইছে।
- *অন্যান্য পুৰুষ চৰিত্র ঃ* অন্যান্য পুৰুষ চৰিত্রবোৰ হৈছে মঙলু, সীহু, দতো, নিগদতি, হৰনাথ, ধর্মনাথ, দেৱদত্ত, ৰঙ্গনাথ, খাটনিয়াৰ, সাজতোলা, কুলনাথ আদি। এই চৰিত্রবোৰে সমাজৰ একো একোটি বিশেষ দিশৰ প্রতিনিধিত্ব কৰিছে। এই চৰিত্রবোৰে সমাজৰ লঘু আৰু গুৰু দিশ একোটিৰ প্রতিনিধিত্ব কৰিছে। এই পার্শ্ব চৰিত্রসমূহে বাস্তৱ জীৱন আৰু সমস্যাৰ সৈতে সংগতি ৰক্ষা কৰি চলিছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ ৰামচন্দ্র চৰিত্রটোৰ বিশ্লেষণ আগবঢ়াওক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ তেজ মঙহৰ নাৰী হিচাপে নৱমী চৰিত্রটো বিশ্লেষণ কৰক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

.....

৫.৪.৪ নাটকখনৰ সংলাপ

নাটকৰ এটা প্ৰধান উপাদান হ'ল সংলাপ। সংলাপ মানে নাটকৰ চৰিত্ৰৰ কথোপকথন। ই নাটকৰ এক অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ। সংলাপেই নাটকক সাহিত্যৰ আন ভাগবোৰৰ পৰা পৃথক কৰি ৰাখিছে। অৱশ্যে কোনো কোনো উপন্যাস বা চুটিগল্পতো সংলাপৰ প্ৰয়োগ হয়। কিন্তু নাটকৰ দৰে উপন্যাস বা চুটিগল্পত সংলাপৰ প্ৰয়োগ অপৰিহাৰ্য নহয়। নাটকত সংলাপ অবিহনে কাহিনীয়ে গতি কৰিব নোৱাৰে। সবল সংলাপ নাটকৰ ৰাজহাড়ৰ নিচিনা। চৰিত্ৰৰ মুখৰ বচন বা সংলাপৰ সহায়ত নাট্যকাৰে পাঠক বা দৰ্শকৰ সৈতে যোগাযোগ অব্যাহত ৰাখে। নাটকৰ কাহিনীটো পাঠক-দৰ্শকৰ বোধগম্য হোৱাৰ বাবে সংলাপৰ প্ৰাঞ্জলতা নিতান্তই প্ৰয়োজনীয়। কিন্তু বহুত সময়ত দেখা যায় নাট্য কাহিনীৰ গাঁথনি সঠিক নোহোৱা বাবে সংলাপৰ প্ৰাঞ্জলতা থকা সত্ত্বেও নাটকখন ৰসোত্তীৰ্ণ নাটকত পৰিণত হ'ব নোৱাৰে।

অনেক সমালোচকে মন্তব্য কৰিছে যে চৰিত্ৰৰ বচন বা সংলাপ সদায় চুটি হোৱা বাঞ্ছনীয়। তদুপৰি ইয়াৰ ভাষা মানুহৰ প্ৰাত্যহিক জীৱনৰ ভাষা হোৱা উচিত। ইয়াৰ উপৰি চৰিত্ৰটিৰ আঙ্গিক অভিব্যক্তিৰ বাবে যেনে ধৰণৰ ভাষাৰ প্ৰয়োজন, তেনে ভাষাৰ প্ৰয়োগ হ'লে দৰ্শক বা পাঠকে সহজেই কাহিনীৰ লগত আত্মীয়তা স্থাপন কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

ৰাম-নৱমী নাটক পাশ্চাত্য ভাবাদৰ্শ বহন কৰা প্ৰথম অসমীয়া নাটক। গুণাভিৰাম বৰুৱা আৰু তেওঁৰ সমসাময়িক হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাক দুটা স্বতন্ত্ৰ ধাৰাৰ প্ৰতিষ্ঠাপক বুলি ক'ব পাৰি। দুয়োগৰাকী সাহিত্যিকেই তেওঁলোকৰ লেখনিৰ যোগেদি এই ধাৰা দুটি প্ৰৱৰ্তন কৰে। *অৰুণোদয়* কাকতৰ যোগেদি খ্ৰীষ্টিয়ান মিছনেৰীসকলৰ যত্নত গঢ় লৈ উঠা আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম স্তৰৰ নিদৰ্শন *ৰাম-নৱমী নাটকত* ৰক্ষিত হৈছে। বাস্তৱিকতে, *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* গদ্য আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ বিকাশত এক উল্লেখযোগ্য পৰ্যায়। নাটকখনৰ সংলাপে, প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষা, সংস্কৃত, বঙলা ভাষাৰ লগতে সৰ্বসাধাৰণৰ দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহৃত কথ্যৰীতিৰো প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। বাস্তৱানুগ নহ'লেও চৰিত্ৰৰ মুখত দিয়া ব্যাখ্যামূলক দীঘলীয়া বচন সংযোজন নাটকখনৰ উল্লেখনীয় দিশ। নাটকৰ চতুৰ্থ অঙ্কৰ ৩য় দৰ্শনত বিধৱা বিবাহৰ সপক্ষে যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰি ৰামচন্দ্ৰই বক্তৃতাধৰ্মী দীঘলীয়া বচন মাতিছে। যথা—

> ৰাম ঃ বিধৱা বিবাহৰ মত বহু কালৰ পৰা আছে। পৰাশৰ মুনিৰ বচন আছে। সংহিতাত পায়। কেবল ইমত সাধাৰণ মতে চলিত নাই। প্ৰথম সহগমন; দ্বিতীয় ব্ৰহ্মচৰ্য্য, তৃতীয় বিবাহ। এই তিনিবিধ স্বামীহীন হ'লে তিৰোতাক শাস্ত্ৰকাৰসকলে উপায় দিছে। সহগমনতো এতিয়া হ'বই নোয়াৰে। ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত কৰি থকাও অতিশয় কঠিন। কিয়নো এতিয়া আমাৰ (৫৬) বল বুদ্ধি সকলো কম সুতৰাং বিবাহ

প্রশস্ত। যদি বিধৱা বিবাহ ঈশ্বৰৰ অভিপ্রেত নহ'লহেঁতেন স্বামীহীন হোয়া মাত্রেই কাম প্রবৃত্তি একেবাৰে তীৰোতাৰ গ'লহেঁতেন সিতো নহয়।

অল্প শিক্ষিতা নৱমীৰ মুখত আমনিদায়ক দীঘলীয়া যুক্তিপূর্ণ (শাস্ত্র দোহাই দি) সংলাপ চৰিত্রানুৰূপ নোহোৱা বাবে পাঠকৰ গ্রহণযোগ্য হোৱা নাই। তথাপিও ৰামতকৈ কিছু সাহসী যেন লগা এই চৰিত্রটোৱে দেশাচাৰক ধিক্কাৰ দি কোৱা সংলাপ-ফাকিয়ে মানুহৰ অন্তৰ চুই যায়—

নৱমী ঃ যি দেশত এনে দেশাচাৰ তাত যেন মানুহ জন্ম নধৰে। জন্ম হ'লেও যেন তিৰোতা নহয়। তিৰোতা হলেও যেন বিধৱা নহয়। বিধৱা হলেও যেন প্রথম অৱস্থাত নহয়। মই ইমান ক্লেশৰ ভাগী হলোঁ। (গর্ভস্থ সন্তানৰ প্রতি) হে জিব ! তুমি মোৰ উদৰত উৎপত্তি হ'ই সংসাৰ নেদেখিলাই? কিমান মানুহে সন্তানৰ জন্য যাগ, যজ্ঞ তপ জপ কৰিছে, ময় সেই সন্তান ধর্ম্মতঃ আৰু ন্যায় পক্ষে পাইও নষ্ট কৰিবলগিয়া হলোঁ। আহা ! দেশাচাৰৰ কেনে দাৰুণ শাসন।

অৱশ্যে ঠাই বিশেষে সংলাপ চুটি, বাস্তৱানুগ আৰু নাট্যধর্মী হৈছে। বিশেষকৈ নৱমী আৰু জয়ন্তীৰ আবেগমধুৰ ভাব বিনিময়ত ব্যৱহাৰ কৰা চুটি সংলাপবোৰে নাটকীয় গুণ ৰক্ষা কৰিব পাৰিছে। সমভাবাপন্ন সখীয়েক দুগৰাকীৰ মুখৰ বচনবোৰ সৰস আৰু উপাদেয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

জয়ন্তী ঃ সখিঙ্গ আজিকালি গা কেনে পাইছা।

নৱমী ঃ সখিঙ্গ যেনে ৰাখিছা।

জয়ন্তী ঃ তোমালোকৰ ভাল যোৰা খাইছে।

নবমী ঃ কেনে?

জয়ন্তী ঃ কিয় ৰাম-নৱমীঙ্গ কেনে চিকোন যোৰা খাইছে।

একেদৰে নিম্ন শ্রেণীৰ চৰিত্রৰ মুখত দিয়া সংলাপৰ ভাষা চৰিত্রৰ স্থান অনুসৰি যথাযথ হোৱা বুলিব পাৰি। নিদর্শন ৰূপে—

মঙল ঃ হেঁই আইঙ্গ কুসলনো কাৰ নাম। তাকে ভাবি চিন্তি উলিয়াব নোয়াৰিলোঁ। কোননো হল? চোয়ালী জনি বৰ দুষ্ট। তেও তাইৰ মৌলৈ মন থকা জনা যায়। বাৰু ঈশ্বৰে যি কৰে। ময় যতন নকৰোঁ। বনিয়া কুকুৰৰ পুতেকে কাম সেন্দুৰ নিদিলে। বোলে হেনে নাই। পোয়া হলে কথাই নাছিল।

নাটকখনত ব্যৱহাৰ কৰা চুটি অথচ সৰল ভাষাৰ সংলাপ অর্থবহ আৰু নাটকীয় বৈশিষ্ট্য প্রকাশক। উদাহৰণস্বৰূপে —

জয়ন্তী ঃ যাক তুমি ফুলনীত কটাক্ষ স্বৰূপ অস্ত্র প্রহাৰ কৰিছিলা, সেই অস্ত্রাঘাতত জর্জৰিতা হৰিণীটীক ময় কত যত্নে ৰাখিছোঁ। ব্যাধে ঔষধ নিদিলে তাৰ ঔষধ কোনে দিব?

আগতে উনুকিয়াই অহা হৈছে যে *ৰাম-নৱমী নাটক*খন শ্বেইক্সপীয়েৰীয় নাট্যৰীতিৰ দ্বাৰা বিশেষভাৱে প্রভাৱিত। সংলাপৰ ক্ষেত্রতো নাট্যকাৰে পোনপটীয়া-

ভাৱে শ্বেইক্সপীয়েৰৰ *Romeo Juliet* নাটকৰ সংলাপ ব্যৱহাৰ কৰিছে। *Romeo Juliet* নাটকত জুলিয়েটে কৈছিল—'What is in a name? That which we call a rose by any other name would smell as sweet.'

ৰাম-নৱমী নাটকত শ্বেইক্সপীয়েৰৰ এই সংলাপফাঁকিৰ হুবহু প্রতিফলন ঘটিছে নৱমীৰ মুখত— "নাঙ্গ নাঙ্গ নামে কি কৰে? গোলাপক যদি গোলাপ নুবুলি পলাশ বোলা যায় তেও সুগন্ধ পোঁয়া নেযাবনে? ও? মন চোৰ।"

নাটকখনৰ অনেক চৰিত্রৰ মুখত কথিত অসমীয়া ভাষা বা ঘৰুৱা কথ্য ভাষা, অথবা নামনি অসমৰ কোনো কোনো অঞ্চলৰ ভাষা ব্যৱহৃত হৈছে। সমাজৰ বিভিন্ন স্থিতিৰ চৰিত্র উপস্থাপন কৰি চৰিত্রবোৰৰ মুখত দিয়া সংলাপৰ যথাযথ ব্যৱহাৰে নাটকখন পাঠকৰ অতি ওচৰ চপাই আনিছে—

সীহু ঃ এনাই কার্চিনা? মোক সি নগুৰ বির্ত্তন্ত কর্চিদে। তাত থাকিহে আহিছোঁ। চ দুইও একেই লগেই থাকি বুধিৰ ঢিপা উকীলক ধৰি কেলাপটৰীত এখান, ফৌদাৰীত এখান, দেওনীত এখান, বৰ সাহাবৰ তাত এখান দর্কস দেও দে।

সীহুৰ মুখৰ সংলাপখিনিয়ে অসমৰ নামনি অসমৰ কোনো অঞ্চলৰ ভাষা দাঙি ধৰাৰ লগতে সেই সময়ৰ অসমৰ সামাজিক চিত্র এখনো আংশিকভাবে দাঙি ধৰে। চলিত ভাষাৰ স্পষ্টতা আৰু সৰলতা গুণে নাটকীয় বিষয়ক ৰসাল কৰি তুলিছে।

ৰাম-নৱমী নাটকৰ সংলাপত ক্ষীণকৈ হ'লেও এটা ভকতীয়া ঠাঁচ কোনো কোনো ঠাইত দেখা গৈছে। পুৰণি অসমীয়া সমাজখনত মানুহে যি ধৰণে কথা-বতৰা কৈছিল তেনে ঠাঁচকে সম্পূর্ণৰূপে তুলি ধৰিবলৈ নাট্যকাৰে চেষ্টা চলাইছিল। তেনে ধৰণৰ ভকতীয়া ঠাঁচৰ সংলাপ দুযাৰিমান তলত তুলি দিয়া হ'ল—

নৱমী ঃ হৃদিস্থিতি হুয়া তুমি, যেন কাৰোবাহা / স্বামী হৃষীকেষ কৰিবো তেনয়। / ৰামৰ প্রতি নেৰিবা বান্ধব স্বামী / জীবনে মৰণে, সত্যে সত্যে প্রাণনাথ/ পশিলোঁ শৰণে।

এইদৰে বিচাৰ কৰি চালে *ৰাম-নৱমী নাটকখনৰ* সংলাপে তদানীন্তন সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ মানুহৰ কথোপকথন তুলি ধৰাৰ প্রয়াস কৰা দেখা গৈছে। লগতে বিভিন্ন ভাষা ৰীতিৰ সুসংযত সমাহাৰে নাটকখনৰ সংলাপক বিশেষ সৌষ্ঠৱ আৰু শ্রীবৃদ্ধি দান কৰিছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* সংলাপ সম্পর্কে এটি নাতিদীর্ঘ প্রবন্ধ যুগুত কৰক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

৭.৪.৫ নাটকখনত সংস্কৃত আৰু অঙ্কীয়া নাটৰ প্ৰভাৱ

*ৰাম-নৱমী নাটক*খন পাশ্চাত্য নাটকৰ আৰ্হিত ৰচিত প্ৰথম অসমীয়া আধুনিক নাটক যদিও এই নাটকখনত প্ৰাচীন সংস্কৃত নাট আৰু অঙ্কীয়া নাটৰ প্ৰভাৱ নপৰাকৈ নাথাকিল। সংস্কৃত নাট্য-সাহিত্যৰ ইতিহাসত মহাকবি কালিদাসৰ *অভিজ্ঞান শকুন্তলম*ৰ এক বিশেষ স্থান আছে। পাশ্চাত্যৰ উচ্চ চিন্তা-আদৰ্শৰ প্ৰতি আগ্ৰহী গুণাভিৰাম বৰুৱা দেশৰ ঐতিহ্যময় পৰম্পৰাৰ প্ৰতিও সমানেই শ্ৰদ্ধাশীল আছিল। তেওঁৰ সৃষ্টিশীল ৰচনাত ইয়াৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। *ৰাম-নৱমী নাটক*ৰ কাহিনী ভাগৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰিলে এইটো উপলব্ধি কৰিব পাৰি যে নাট্যকাৰ *অভিজ্ঞান শকুন্তলম*ৰ শকুন্তলা-দুষ্যন্তৰ প্ৰেম কাহিনীৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈছিল। *অভিজ্ঞান শকুন্তলম*ৰ ভালে কেইটা দৃশ্যৰ লগত *ৰাম-নৱমী নাটক*ৰ দৃশ্যৰ মিল পৰিলক্ষিত হয়। দুয়োখন নাটকৰ মাজত প্ৰত্যক্ষ কৰিবলৈ পোৱা সেই সাদৃশ্যৰ কথা চমুকৈ উল্লেখ কৰা হ'ল—

- *অভিজ্ঞান শকুন্তলম*ৰ কাহিনী ভাগ প্ৰণয়মূলক। সেইদৰে *ৰাম-নৱমী নাটক*ৰ কাহিনীভাগ প্ৰণয়াত্মক।
- দুষ্যন্ত-শকুন্তলাৰ প্ৰথম সাক্ষাৎ হয় কণ্ব মুনিৰ অশ্ৰমৰ উদ্যানত। সেইদৰে ৰাম আৰু নৱমীয়ে পৰস্পৰে পৰস্পৰক উদ্যানত ফুৰিবলৈ যাওঁতে দেখা পায়। ৰাম-নৱমীৰ প্ৰথম সাক্ষাৎ হয় নৱমীৰ পিতৃ শিৱকান্তৰ ফুলনিত।
- *অভিজ্ঞান শকুন্তলম*ত শকুন্তলাৰ সখীয়েক প্ৰিয়ম্বদা আৰু অনুসূয়াই দুষ্যন্তৰ লগত গোপনে মিলিত হোৱাত শকুন্তলাক সহায় কৰাৰ দৰে *ৰাম-নৱমী নাটক*ত নৱমীক তেওঁৰ সখীয়েক জয়ন্তী আৰু উৰ্বশীয়ে ৰামৰ লগত মিলিত হোৱাত সহায় কৰিছিল।
- *অভিজ্ঞান শকুন্তলম*ত দুষ্যন্তৰ লগত শকুন্তলাৰ চাৰি চকুৰ মিলন ঘটাৰ আগজাননী ভোমোৱা এটাই বাবে বাৰে শকুন্তলাক আমনি কৰাৰ মাজেদি দিছে। সেইদৰে গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ নাটকখনতো ৰামচন্দ্ৰৰ লগত প্ৰথম সাক্ষাৎ হোৱাৰ পূৰ্ব মুহূৰ্তত ভোমোৱা এটাই নৱমীৰ "মুখৰ ওচৰলৈ আহি বৰকৈ ভোঁ ভোঁ কৰি উৰি" গৈছে।
- দুষ্যন্তক প্ৰত্যক্ষ কৰাৰ পাছত শকুন্তলাৰ মন চঞ্চল, উন্মনা হৈ পৰাৰ দৰে ৰামচন্দ্ৰক দেখাৰ পাছতো নৱমীৰ মন চঞ্চল হৈ পৰিছে। একেই মনো দশা দুষ্যন্ত আৰু ৰামচন্দ্ৰৰো হৈছে।
- প্ৰথম দৰ্শনতে ওপজা প্ৰেমত আসক্ত হোৱাৰ পিছত শকুন্তলাই যেনেদৰে দুষ্যন্তক এৰি যাব খোজা নাই সেইদৰে নৱমীয়েও ৰামচন্দ্ৰক চকুৰ আঁতৰ কৰিব খোজা নাই। শকুন্তলাই কুশ বনে বিন্ধিছে বুলি থমকি ৰৈ যোৱাৰ দৰে নৱমীয়েও কাঁইট বিন্ধিছে বুলি ৰামচন্দ্ৰলৈ উভতি চাইছে।

এইদৰে উল্লেখ কৰি অহা সাদৃশ্যসমূহৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি ক'ব পাৰি যে গুণাভিৰাম বৰুৱাই *ৰাম-নৱমী নাটক*ৰ কাহিনী উপস্থাপন আৰু বিন্যাসৰ ক্ষেত্ৰত *অভিজ্ঞান শকুন্তলম* নাটকখনক প্ৰত্যক্ষভাৱে অনুসৰণ কৰিছে।

*ৰাম-নৱমী নাটক*খনত সংস্কৃত নাটকৰ লগতে অঙ্কীয়া নাটৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়। নাট্যকাৰে প্ৰতিটো দৃশ্য 'ইতি নিষ্ক্ৰান্তাঃ' বা 'ইতি সৰ্ব্বে নিষ্ক্ৰান্তাঃ' বাক্যৰে সমাপ্ত কৰিছে। নাটকখনৰ শেষত পূজাৰীৰ উক্তি স্বৰূপে কৰুণ ৰসাত্মক গীতটো লেচাৰি ছন্দত ৰচিত। এই গীতটো অঙ্কীয়া নাটৰ শেষত প্ৰয়োগ কৰা 'মুক্তি মংগল ভটিমা'ৰ আৰ্হিত ৰচনা কৰা হৈছে। সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই এই সংযোজনৰ বিষয়ে মন্তব্য দিয়াৰ প্ৰসংগত কৈছে—"এই পূজাৰী সূত্ৰধাৰৰ এটা নতুন প্ৰকাশ।"

৭.৪.৬ নাটকখনৰ দোষ-ত্ৰুটি

আজিৰ পৰা ডেৰশ বছৰৰ আগতে ৰচনা কৰা *ৰাম-নৱমী নাটক* নামৰ সৰু নাটকখনে অসমৰ সমাজ জীৱনত এতিয়াও এক সুকীয়া আসন গ্ৰহণ কৰি আছে। অৱশ্যে নাটকখনৰ সাহিত্যিক মূল্য বিচাৰ কৰিলে ইয়াক এখন উৎকৃষ্ট নাটকৰ শাৰীত পেলাব নোৱাৰি। কিন্তু নাটকখনত সেই সময়ৰ সমাজখনৰ ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ বহু মূল্যৱান সম্পদ লুকাই আছে। নাটকখনত অনেক শাস্ত্ৰনিৰ্ভৰ আৰু মানৱীয় আৱেদন সম্বলিত ক্ৰিয়াৰ জৰিয়তে সমাজ-সংস্কাৰৰ কথা চিন্তা কৰা হৈছে। ভাষাৰ ফালৰ পৰা চালেও সংস্কৃত ভাষাৰ অনেক ভুল প্ৰয়োগ আৰু ভুল ব্যাখ্যাও চকুত পৰে। বঙলা ভাষাৰো প্ৰয়োগ আছে।

নৱমীৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত জয়ন্তীয়ে নৱমীক বিভিন্ন কিতাপৰ পাঠ পঢ়াওতে অন্যান্য কিতাপ বিলাকৰ লগতে পদাৰ্থবিদ্যা পঢ়াৰ কথাও কৈছে। এজনী অল্পশিক্ষিতা সাধাৰণ ছোৱালীয়ে পদাৰ্থবিদ্যা পঢ়া কথাটো অকল আচৰিতেই নহয়, অস্বাভাৱিকো।

নাটকখনত মঞ্চায়ন কৰিব বিচাৰিলে কেবাটাও অসুবিধা আহি পৰে। প্ৰথম কথা নাটকখনত অনেক অলাগতিয়াল দৃশ্যৰ অৱতাৰণা কৰা হৈছে। কোনো কোনো দৃশ্যত মাত্ৰ দুটা চৰিত্ৰৰ যোগেদি একোটি দৃশ্য সজাই তোলা হৈছে। এনেদৰে দৃশ্যৰ প্ৰয়োজনত দৃশ্য সৃষ্টি কৰা হেতুকে মঞ্চায়নৰ সময়ত বাৰে বাৰে দৃশ্যপট সলনি কৰিবলৈ পৰিচালকসকল যথেষ্ট সমস্যাৰ সন্মুখীন হয়। আনহাতে, মঙলু আৰু সোণাফুলী থকা দৃশ্যকেইটা শ্বেইক্সপীয়েৰৰ নাটকৰ আৰ্হিত একমাত্ৰ হাস্যৰস সৃষ্টিৰ প্ৰয়োজনতহে সৃষ্টি কৰা হৈছে। দৃশ্যকেইটিৰ কোনো নাটকীয় প্ৰয়োজন নাই।

দৃশ্যবোৰ বিভিন্ন পৰিসৰৰ হোৱা বাবে এটা দৃশ্যত ঘৰৰ দৃশ্য দেখুওৱাৰ পাছৰ দৃশ্যটোতে এখন ফুলনিৰ দৃশ্য সজাবলৈ পৰিচালকৰ যথেষ্ট অসুবিধা হয়। পঞ্চম অঙ্কৰ উৰ্বশী আৰু ফুলেশ্বৰীৰ কথা বতৰাৰ সৈতে ফুলেশ্বৰী আৰু শিৱকান্তৰ কথোপকথন সম্পূৰ্ণ একে। একেখিনি কথাকে একেটা দৃশ্যত দুবাৰ শুনিবলগীয়া হোৱাত দৰ্শক শ্ৰোতাই যথেষ্ট আমনি পায়।

পঞ্চম অঙ্কৰ তৃতীয় দৰ্শনৰ আৰম্ভণিতে নৱমীৰ মুখত যি দীঘলীয়া সংলাপ

দিয়া হৈছে সেই সংলাপো যথেষ্ট আমনিদায়ক। অভিনয় কৰা কলা-কুশলীয়েও এখন মঞ্চত অকলে এনেদৰে সংলাপ মাতি থকা অস্বস্তিকৰ হৈ পৰে। দৰ্শকেও এটা চৰিত্ৰৰ মুখত এনে দীঘলীয়া সংলাপ শুনি থাকিবলৈ আমনি পায়। নাট্যকাৰে লিখি যাওঁতে বাস্তৱৰ বৈধব্য যাতনাৰ ছবিখনে তেওঁক ইমানেই কষ্ট দিছিল যে ক'ব নোৱৰাকৈয়ে হয়তো সকলো কথা সংলাপৰ মাজেৰে কৈ পেলাইছিল।

নাটকখনৰ চৰিত্ৰৰ কথা আৰু কাৰ্যৰ মাজত সামঞ্জস্য দেখা পোৱা নাযায়। কোনো কোনো চৰিত্ৰই শাস্ত্ৰৰ যুক্তি দি যিদৰে কিবা এটা বিষয় প্ৰতিপন্ন কৰিব বিচাৰিছে কাৰ্যতঃ তেনে ধৰণে অগ্ৰসৰ হ'ব নোৱাৰি ব্যৰ্থ চৰিত্ৰত পৰিণত হৈছে। ৰাম আৰু নৱমী চৰিত্ৰ দুটিতে এনে আসোঁৱাহ লক্ষ্য কৰা যায়। তদুপৰি নাটকখনৰ কাহিনীত সংঘাত লক্ষ্য কৰা নাযায়। ট্ৰেজেডিত চৰিত্ৰৰ মনৰ মাজত যেনে সংঘাতৰ প্ৰয়োজন ৰাম আৰু নৱমী চৰিত্ৰ দুটিৰ মনৰ মাজত তেনে আন্তঃসংঘাত হোৱা দেখা নগ'ল। তেওঁলোকে সামাজিক বশ্যতা স্বীকাৰ কৰি সমাজৰ ওচৰত নতশিৰ হোৱাহে দেখা গ'ল। নাটকখনৰ ঘটনাত নাটকীয় উৎকণ্ঠা নাই। য'ত উৎকণ্ঠা নাথাকে তাত বিস্ময়ো নাথাকে। গতিকে নাট্যকাৰে ঘটনাৰ দ্বাৰা নাটকীয় উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিতভাৱে এটা সামাজিক ব্যাধিহে আঁতৰোৱাৰ প্ৰচেষ্টা চলোৱা দেখা গ'ল।

সম্পূৰ্ণ নাটকখনত মঞ্চত অভিনয় কৰাবৰ বাবে অতি কমেও তিনি ঘণ্টামান সময়ৰ প্ৰয়োজন হয়। গতিকে অলাগতিয়াল সংলাপ, অবাঞ্ছনীয় দৃশ্য আৰু চৰিত্ৰ পৰিহাৰ কৰি সম্পাদনা কৰি অভিনয় কৰোৱাৰ প্ৰয়োজন হয়, কাৰণ নাটকখনত এনে কিছুমান দৃশ্য আছে যিবোৰৰ মঞ্চৰূপ দিয়াটো উচিত নহয়। যেনে— নৱমীৰ গৰ্ভাৱস্থাৰ পৰীক্ষা কৰাবলৈ মাকে তাইৰ দেহৰ বিভিন্ন অঙ্গৰ পৰীক্ষা কৰা, *ৰাম-নৱমী*য়ে মিলন সম্ভোগ কৰিবলৈ দীপ নিৰ্বাপণ কৰা, ঘৰৰ চ'তিত ফাঁচ লগাই আত্মহত্যা কৰা আদি কাৰ্য মঞ্চত দেখুৱাব নোৱাৰি। সেইবোৰ আঁসোৱাহ আঁতৰাই অলপ সম্পাদনা কৰি ল'লেহে নাটকখন সহজে মঞ্চৰ বাবে উপযোগী হৈ পৰিব।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটক*খনত অঙ্কীয়া নাট তথা সংস্কৃত নাটৰ প্ৰভাৱৰ কথা উল্লেখ কৰি নাটকখনৰ প্ৰধান ত্ৰুটিসমূহ উল্লেখ কৰক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

৭.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- *অৰুণোদয়* যুগৰ অসমীয়া লেখক গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জীৱন আৰু কৃতিৰ লগত পৰিচিত হ'লো। সমসাময়িক ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক পৰিবেশ-পৰিস্থিতিয়ে দায়বদ্ধ লেখক গুণাভিৰাম বৰুৱাক কি দৰে গঢ় দিছিল তাৰ লেখ এই অধ্যায়টোত পোৱা গ'ল।
- প্ৰথমখন অসমীয়া গহীন সামাজিক নাটকৰ নাট্যকাৰৰূপে গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ নাট্যকৃতি *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* মনোজ্ঞ আলোচনা পঢ়িবলৈ পালোঁ।
- নাটকখনৰ পটভূমি সমসাময়িক কালৰ সৰ্বভাৰতীয় নৱজাগৰণৰ লগতে মানৱতাবাদী আৰু সংস্কাৰকামী আন্দোলন। ঊনবিংশ শতিকাৰ মাজ ভাগৰ পৰাই অসমত পাশ্চাত্য নাট্যৰীতিৰ আৰ্হিত নাটক ৰচনা কৰাৰ প্ৰেৰণা নাট্যকাৰসকলে লাভ কৰে। ফলত অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যত আধুনিক নাটকৰ শুভাৰম্ভ হয়। *ৰাম-নৱমী নাটক* পাশ্চাত্য ভাব-আদৰ্শ বহন কৰা প্ৰথম অসমীয়া নাটক।
- *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* কাহিনী নিৰ্মাণ হৈছে নৱমী নামৰ বিধৱা ছোৱালী এজনীৰ যৌৱন কালত বিকশিত হোৱা কামনাৰ কৰুণ পৰিণতিক কেন্দ্ৰ কৰি। তেনে ছোৱালীৰ পুনৰ বিবাহ হ'লে সমাজখন ৰক্ষা পৰে। তাৰে এটি আদৰ্শতে তেওঁ নাটকখনৰ যোগেদি দাঙি ধৰিছে।
- নাটকখনৰ কাহিনী প্ৰচাৰধৰ্মী হোৱা বাবে চৰিত্ৰ চিত্ৰণত তেওঁ মনোযোগ দিব নোৱাৰিলে। ফলত পাৰ্শ্ব চৰিত্ৰবোৰ বাদেই, নায়ক-নায়িকাৰ চৰিত্ৰ দুটিও বিকশিত হ'বলৈ সুবিধা নাপালে। নাটকখনক ট্ৰেজেডি বুলি কোৱা হয় যদিও ট্ৰেজেডিৰ নাটকৰ নায়ক-নায়িকাৰ চাৰিত্ৰিক গুণ নাটকখনত দেখিবলৈ পোৱা নাযায়।
- আধুনিক নাটকৰ আদৰ্শত ৰচিত হ'লেও নাট্যকাৰ সংস্কৃত আৰু অঙ্কীয়া নাটৰ প্ৰভাৱৰ পৰা আঁতৰি থাকিব পৰা নাই। কাহিনীৰ গাঁথনিত এই কথা লক্ষ্য কৰা যায়। সংলাপ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত নাট্যকাৰে সিমান সফলতা লাভ কৰা দেখা নগ'ল। অৱশ্যে এই নাটকখনত অসমীয়া সমাজৰ সৰ্বস্তৰৰ ভাষা ৰীতি প্ৰয়োগ কৰাৰ প্ৰচেষ্টা দেখা গৈছে।

৭.৬ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) নেওগ, মহেশ্বৰ (১৯৭৮); *অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা;* গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

২) পাঠক, দয়ানন্দ (১৯৯৬); *অসমীয়া নাটক আৰু পাশ্চাত্য প্ৰসঙ্গ;* গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

৩) বৰুৱা, গুণাভিৰাম (১৯৯১); *ৰাম-নৱমী;* (সম্পাঃ প্ৰসেনজিৎ চৌধুৰী), ৰাজগড়, গুৱাহাটী ঃ চেতনা প্ৰকাশ।

৪) বৰুৱা, গুণাভিৰাম (২০০৪); *ৰাম-নৱমী নাটক;* (সমীক্ষকঃ বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচার্য), নলবাৰী ঃ জার্ণেল এম্প'ৰিয়াম।

৫) বৰা, প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ (১৯৯৫); *অসমীয়া সাহিত্য ঃ আধুনিক যুগ;* গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টছ ষ্ট'ৰচ্।

৬) বৰা, মহেন্দ্ৰ(১৯৮৫); *সাহিত্য উপক্ৰমণিকা;* গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টছ ষ্ট'ৰচ্।

৭) ভৰালী, শৈলেন (১৯৭২); *ট্ৰেজেদি বিচাৰ;* পাঠশালা ঃ বাণী প্ৰকাশ।

৮) ভৰালী, শৈলেন (১৯৭৮); *আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য (দুটি তৰঙ্গ);* গুৱাহাটী ঃ নিউ বুক ষ্টল।

৯) ৰাজবংশী, পৰমানন্দ (সম্পাঃ) (১৯৯৫); *অসমীয়া নাটক ঃ পৰম্পৰা আৰু পৰিৱৰ্তন;* গুৱাহাটী ঃ চন্দ্ৰ প্ৰকাশ।

১০) শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ (১৯৬২); *অসমীয়া নাট্য-সাহিত্য;* গুৱাহাটী ঃ সৌমাৰ প্ৰকাশ।

১১) শইকীয়া, বসন্ত, (২০০০); *আধুনিক সাহিত্যৰ সুবাস;* গুৱাহাটী ঃ চন্দ্ৰ প্ৰকাশ।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

12) Sharma Goswami, P. (2004); *Female Characters in Modern Assamese Drama*; Delhi: B. R. Publishing Corporation Ltd.

৭.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ কলিকতাৰ বিদ্বৎ সমাজখনৰ লগত গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ পৰিচয়... ... সমসাময়িক ব্ৰহ্ম সমাজৰ প্ৰভাৱ... ...ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হোৱা... ...কলকাতাৰ প্ৰবাসী জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰে অসমীয়া সমাজৰ পৰা কুসংস্কাৰ আঁতৰোৱাৰ বাবে তৎপৰতা ইত্যাদি দিশসমূহৰ চমু আলোচনা কৰিব লাগিব।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ কলিকতাৰ উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ যোৱা গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ ইংৰাজী ভাষা-সাহিত্যৰ লগত পৰিচয়... ...বিখ্যাত ইংৰাজ নাট্যকাৰ শ্বেইক্সপীয়েৰৰ নাট্যকৃতিৰ লগত পৰিচয়... ...শ্বেইক্সপীয়েৰীয় নাট্যকলা কৌশলৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হোৱা... ...*ৰাম-নৱমী নাটকত* শ্বেইক্সপীয়েৰীয় নাট্য কৌশলৰ প্ৰয়োগ... ...উদাহৰণসহ তাৰ আলোচনা, ইত্যাদি বিষয় সন্নিৱিষ্ট কৰিব লাগিব।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকত* ৰামচন্দ্ৰ চৰিত্ৰটোৰ স্থিতি-চৰিত্ৰটোৰ পৰিচয়... ...ৰামচন্দ্ৰ চৰিত্ৰটোৰ চাৰিত্ৰিক দিশসমূহৰ আলোচনা (নাটকৰ পৰা ৰামচন্দ্ৰই বিভিন্ন প্ৰসংগত প্ৰয়োগ কৰা সংলাপ উদাহৰণ হিচাপে উদ্ধৃত কৰিব পাৰিলে ভাল)... ...বন্ধু কামদেৱৰ লগত থকা বন্ধুত্বপূৰ্ণ সম্পৰ্কৰ আধাৰত ৰামচন্দ্ৰ চৰিত্ৰটো বিশ্লেষণ... ...নৱমীৰ লগত থকা ৰামচন্দ্ৰৰ সম্পৰ্কৰ আধাৰত চৰিত্ৰটোৰ বিচাৰ ... ...নাটকখনৰ পৰিণতিৰ মাজেৰে চৰিত্ৰটোৰ দোষ-ত্ৰুটি বিচাৰ।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নাটকখনত নৱমী চৰিত্ৰটোৰ স্থিতি নৱমীৰ পৰিচয়... ...বাল বিধৱা নৱমীৰ মনোবেদনা (নাটকৰ পৰা উদ্ধৃতিসহ কথাখিনি ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিলে ভাল)... ...নৱমীৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য... ....বান্ধৱী জয়ন্তী আৰু উৰ্বশীৰ লগত নৱমীৰ সম্পৰ্ক... ...ৰামচন্দ্ৰ লগত থকা সম্পৰ্ক... ...নৱমীৰ চাৰিত্ৰিক দুৰ্বলতা আৰু তাৰ পৰিণতি।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নাটকত সংলাপৰ প্ৰয়োজনীয়তা... ...*ৰাম-নৱমী নাটকৰ* ব্যৱহৃত বিভিন্ন ধৰণৰ সংলাপ... ...সংলাপে কি ধৰণৰ নাট্য কাৰ্য সম্পাদন কৰিছে নাটকখনত... ...সংলাপ প্ৰয়োগত হোৱা দোষ-ত্ৰুটি আদিৰ বিষয়ে উদাহৰণসহ লিখিব লাগিব।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকখনত* কালিদাসৰ *অভিজ্ঞান শকুন্তলম* নাটখনৰ লগত থকা মিলসমূহ... ...অঙ্কীয়া নাটৰ কি কি উপাদান আছে... ...পৰিৱেশন তথা সাহিত্যিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে বিচাৰ কৰিলে চকুত পৰা প্ৰধান ত্ৰুটিসমূহ উদাহৰণসহ উল্লেখ কৰিব লাগিব।

৭.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* পটভূমি কি?

প্ৰশ্ন ২ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* পৰিণতিৰ মাজেদি নাট্যকাৰ গুণাভিৰাম বৰুৱাই সমাজক কি বাৰ্তা দিব বিচাৰিছে? চমুকৈ লিখক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জীৱন সম্পৰ্কে এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ সাহিত্যকৃতি সম্পৰ্কে আলোচনা আগবঢ়াওক।

প্ৰশ্ন ৫ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* বৈশিষ্ট্যসমূহ কি কি? আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৬ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* সামাজিক, ঐতিহাসিক আৰু সাংস্কৃতিক মূল্য বিচাৰ কৰক।

প্ৰশ্ন ৭ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* কাহিনীভাগ বৰ্ণনা কৰি ইয়াৰ মাজেৰে লেখকে কি বক্তব্য আগবঢ়াব বিচাৰিছে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৮ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকৰ* চৰিত্ৰ চিত্ৰণ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৯ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটকখনক* সাৰ্থক ট্ৰেজেডি আখ্যা দিব পাৰিনে? আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ১০ ঃ *ৰাম-নৱমী নাটক*খনত প্ৰয়োগ হোৱা সংলাপৰ আধাৰত সমসাময়িক সমাজখন বিচাৰ কৰক।

প্ৰশ্ন ১১ ঃ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ নাটকখনৰ গদ্যৰীতিৰ এটি আভাস দিয়ক।

প্ৰশ্ন ১২ ঃ ৰামচন্দ্ৰ আৰু নৱমী— এই চৰিত্ৰ দুটা ট্ৰেজেডিৰ নায়ক-নায়িকা হিচাপে সাৰ্থক হৈছেনে? — আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ১৩ ঃ আধুনিক অসমীয়া সামাজিক নাটক হিচাপে *ৰাম-নৱমী নাটক*খনৰ এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।

প্ৰশ্ন ১৪ ঃ *"ৰাম-নৱমী নাটক* গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ এক সাৰ্থক সৃষ্টি" — আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ১৫ ঃ চমুটোকা লিখক —

ক) নৱমী

খ) গুণাভিৰাম বৰুৱা

গ) মহাজন

ঘ) কামদেৱ

ঙ) জয়ন্তী

*** ***** ***